

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Соціальна робота з літніми людьми: виклики, підходи та
кращі практики»

Виконала: студентка групи СЗ-23-1зм
Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»
Савенко І.В.

Керівник к.е.н., доцент Тараненко В.Є.

Рецензент _____

Дніпро - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛІТНІМИ ЛЮДЬМИ	6
1.1 Генерація людей похилого віку як феномен суспільної опіки та державної політики	6
1.2 Форми соціальної роботи з літніми людьми в розвинутих країнах світу	9
РОЗДІЛ 2 АНАЛІТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ВИДІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛІТНІМИ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ	
Ошибка! Закладка не определена.6	
2.1 Пенсійне забезпечення як головна соціальна модель організації добробуту літніх людей	
Ошибка! Закладка не определена.	
2.2 Оцінка стану надання соціальних послуг	23
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛІТНІМИ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ	35
3.1 Активізація залучення людей похилого віку до вирішення проблем суспільного розвитку	35
3.2 Запровадження моделі регіонального менеджеризму в практику соціальної роботи з літніми людьми	42
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Сучасний світ стикається з численними викликами, пов'язаними зі збільшенням кількості людей похилого віку. В Україні, як і в інших країнах, старіння населення є серйозною соціальною проблемою, що вимагає комплексного підходу до її вирішення. Соціальна робота з літніми людьми є важливою складовою системи соціального захисту населення, що передбачає не лише забезпечення основних потреб, але й активне залучення старшого покоління до суспільного життя.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю розвитку ефективних механізмів соціальної роботи з літніми людьми, оскільки їх добробут і якість життя безпосередньо залежать від наявності відповідних соціальних послуг та підтримки з боку держави і суспільства. Виклики, що виникають у процесі надання соціальних послуг для цієї категорії населення, потребують уважного вивчення та розробки нових підходів. Актуальність теми соціальної роботи з літніми людьми зростає в умовах сучасних демографічних змін. Згідно з прогнозами, до 2050 року кількість осіб старше 60 років подвоїться, що створює нові виклики для соціальних систем. Серед ключових аспектів актуальності цієї теми є фінансові труднощі, з якими стикаються літні люди. Багато з них мають недостатнє пенсійне забезпечення або відсутність заощаджень, що призводить до соціальної незахищеності. Варто зазначити, що в сучасному суспільстві спостерігається зміна цінностей і традиційних сімейних структур. Зростає кількість людей похилого віку, які живуть самотійно або залишаються без підтримки з боку родини. Це підкреслює необхідність створення програм, які сприяють соціалізації, залученню літніх людей до активного життя та їх інтеграції в суспільство. Нарешті, система соціальної роботи з літніми людьми повинна бути адаптована до швидко змінюваних умов.

Різні аспекти формування й реалізації ефективної державної соціальної політики щодо соціальної роботи та соціальної підтримки незахищених

верств населення відображені в працях класиків економічної теорії А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, А. Маршала, Дж. Кейнса, А. Пігу, М. Лоренца, Т. Веблена, Ф. Гайєка, М. Фрідмана, Дж. Бьюкенена, А. Мюллер-Армака, В. Ойкена, П. Спідера, Р. Тітмуса, Б. С. Раунтрі, Ч. Бута та ін.

Питання соціальної роботи досліджують вітчизняні учені О. Агапова, Л. Баранник, Н. Заболотна, І. Іванова, О. Карагодіна, Т. Корягіна, В. Левченко, Ю. Мацкевіч, О. Пожидаєва, Т. Семигіна, В. Тараненко, В. Черба та інші.

Проте нині існує потреба в розробці нових форм соціальних послуг, які б враховували специфічні потреби цієї категорії населення та виклики сьогодення. Важливо знайти ефективні рішення для забезпечення базових потреб літніх людей та підтримки їхнього добробуту.

Метою дослідження магістерської роботи є з'ясування стану соціальної роботи з літніми людьми в Україні та вивчення кращих практик у країнах світу.

Для досягнення мети в роботі поставлені та вирішуються такі завдання:

- довести суспільну необхідність соціальної роботи з літніми людьми;
- дослідити стан соціальної роботи з літніми людьми в розвинутих країнах світу;
- з'ясувати стан пенсійного забезпечення як головної соціальної моделі організації добробуту літніх людей в Україні та в країнах світу;
- зробити аналітичну оцінку стану надання соціальних послуг в Україні;
- запропонувати способи активізації залучення людей похилого віку до вирішення проблем суспільного розвитку;
- визначити напрями вдосконалення соціальної роботи з літніми людьми;
- визначити важливість запровадження моделі регіонального менеджеризму в практику соціальної роботи з літніми людьми.

Об'єктом дослідження є системи соціальної роботи з літніми людьми.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти соціальної роботи з людьми похилого віку.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: наукової абстракції, теоретичного узагальнення, порівняння та аналогії – для уточнення та систематизації понятійно - категоріального апарату, формулювання наукових положень; системний і структурно-функціональний аналіз – для з'ясування питання щодо ефективності системи соціальної роботи з літніми людьми в Україні.

Теоретико-методологічною основою для дослідження, застосування методів збору та обробки даних, інтерпретації результатів слугують норми «Глобальної декларації етичних принципів соціальної роботи», згідно з якими ці етичні принципи застосовують до всіх контекстів практики соціальної роботи.

Інформаційною базою роботи стали законодавчі та нормативні акти, які регламентують різні аспекти організації соціальної роботи з людьми похилого віку, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, праці вітчизняних і зарубіжних науковців, статистичні дані Державної служби статистики України, міністерств і відомств.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, основної частини, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛІТНІМИ ЛЮДЬМИ

1.1 Генерація людей похилого віку як феномен суспільної опіки та державної політики

Генерація людей похилого віку є однією з ключових складових сучасного суспільства, яка потребує особливої уваги з боку держави та суспільства в цілому. Зі зростанням тривалості життя та покращенням медичних технологій, старіння населення стало глобальною тенденцією. Це викликає нові соціальні, економічні та політичні виклики, пов'язані з організацією належної підтримки та забезпеченням якості життя літніх людей.

Поняття людей похилого віку є важливим аспектом у сфері соціальної роботи, оскільки визначає специфіку їхніх потреб та можливостей. Загалом, люди похилого віку зазвичай характеризуються як особи, які досягли певного віку, найчастіше 60 або 65 років. Ця вікова межа застосовується для класифікації населення та планування відповідних соціальних послуг [23].

В Україні громадянами похилого віку визнаються особи, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року[2].

Літні люди стикаються з різноманітними фізіологічними змінами, які можуть вплинути на їхню якість життя. З віком у них часто знижується зір, слух, сила та витривалість, що може ускладнювати їхню здатність до самостійного існування. Окрім фізичних аспектів, важливу роль відіграють також психологічні зміни. Літні люди можуть відчувати самотність, депресію або тривогу, особливо в умовах ізоляції від родини або друзів. Вихід на

пенсію і зміна соціального статусу можуть суттєво впливати на їхнє психічне здоров'я.

Соціальна роль літніх людей є ще одним важливим аспектом. Вони можуть бути джерелом знань і досвіду, активно долучаючись до життя громади. Проте, незважаючи на свій потенціал, літні люди часто стикаються з дискримінацією та соціальною ізоляцією. Їхній правовий статус також має велике значення, оскільки міжнародні норми закріплюють їхні права на повагу, гідність і соціальну підтримку.

Отже, визначення людей похилого віку не є статичним, воно може змінюватися залежно від культурного, соціального і економічного контекстів. У соціальній роботі важливо розглядати цю категорію не лише як об'єкт опіки, але й як активних учасників соціального життя, які мають свої потреби, бажання та потенціал для внесення в суспільство.

Демографічні тенденції старіння населення є важливим аспектом соціальної політики, оскільки вони впливають на різні сфери життя, включаючи економіку, охорону здоров'я та соціальний захист.

По-перше, однією з ключових тенденцій є зростання частки людей похилого віку в загальному складі населення. У багатьох країнах світу, й в Україні, спостерігається стабільний тренд до збільшення кількості осіб старших 60 років. Цей феномен зумовлений покращенням медичних технологій, які сприяють подовженню тривалості життя, а також змінами якості життя, що впливають на здоров'я людей.

По-друге, зниження рівня народжуваності також впливає на демографічну структуру. У багатьох розвинених країнах спостерігається тенденція до зменшення кількості народжених. Це, в свою чергу, створює додаткові виклики для системи соціального забезпечення, оскільки менша кількість працюючих осіб повинна підтримувати більшу частину людей похилого віку.

По-третє, старіння населення має значний вплив на ринок праці. Зі збільшенням числа літніх людей зростає попит на різноманітні соціальні

послуги, медичну допомогу та реабілітаційні програми. Це вимагає не лише адаптації існуючих послуг, але й розробки нових підходів, здатних задовольнити потреби старшого покоління.

Старіння населення також впливає на економічний розвиток країн. З одного боку, літні люди можуть продовжувати працювати, вносячи свій вклад в економіку. З іншого боку, збільшення витрат на соціальне забезпечення та охорону здоров'я може створити додаткове навантаження на бюджет.

Соціально-економічні аспекти життя літніх людей є ключовими для розуміння їхніх потреб і викликів, з якими вони стикаються в сучасному суспільстві. По-перше, це фінансове забезпечення. Багато літніх людей живуть на пенсію, яка часто є недостатньою для покриття всіх необхідних витрат на життя, таких як харчування, житло, медичні послуги та комунальні послуги. Це може призводити до фінансової залежності від родичів або соціальної підтримки, а також до підвищеного ризику бідності серед цієї групи населення. По-друге, доступ до медичних і соціальних послуг відіграє критичну роль у забезпеченні якості життя літніх людей. З віком зростає потреба у медичному обслуговуванні, реабілітаційних послугах та догляді. Проте в багатьох випадках літні люди стикаються з труднощами у доступі до необхідних послуг через їхню високу вартість, відсутність транспорту або географічну ізоляцію. Це може негативно позначатися на їхньому фізичному і психічному здоров'ї.

Соціальна інтеграція також є важливим аспектом життя літніх людей. Багато з них переживають соціальну ізоляцію і самотність, особливо якщо їхні родичі далеко або якщо вони живуть одні. Відсутність соціальної підтримки може призводити до депресії і погіршення загального стану здоров'я. Тому важливо розвивати програми, що сприяють соціалізації літніх людей, такі як клуби за інтересами, волонтерство та інші форми активної участі в житті громади.

Крім того, літні люди часто стикаються з дискримінацією на ринку праці. Багато з них бажають продовжувати працювати, але зустрічають труднощі у знаходженні роботи через стереотипи про їхню продуктивність або здоров'я. Це може призводити до недоотримання доходу та зменшення їхньої фінансової незалежності.

Політика держави щодо людей похилого віку має велике значення для забезпечення їхнього добробуту, гідності та соціальної інтеграції. У світі спостерігається зростаюча увага до потреб літніх людей, що зумовлено глобальними демографічними змінами, такими як старіння населення, зменшення народжуваності та подовження тривалості життя. Літні люди повинні мати можливість висловлювати свої потреби й думки, бути залученими до прийняття рішень, що стосуються їхнього життя. Принципи ООН для людей похилого віку є одним із важливих документів ХХ ст., що спрямований на перегляд, удосконалення і покращення ставлення суспільств до старших поколінь; прийнятий резолюцією 46/91 Генеральної Асамблеї 16 грудня 1991 року.

Отже, державна політика щодо людей похилого віку має бути системною та інтегрованою, включаючи соціальний захист, охорону здоров'я, житлові програми та сприяння активному залученню до життя громади. Це забезпечить не лише поліпшення якості життя літніх людей, але й сприятиме загальному розвитку суспільства.

Соціальна опіка є важливим елементом державного регулювання, що має на меті забезпечення добробуту та захисту вразливих груп населення, зокрема людей похилого віку, дітей, осіб з інвалідністю та інших категорій, які потребують підтримки. Соціальна опіка передбачає надання різноманітних послуг, які допомагають людям зберігати автономію, гідність і якість життя.

Громадські організації відіграють важливу роль у підтримці літніх людей, надаючи їм необхідну допомогу та сприяючи їхньому соціальному благополуччю. У світі, де старіння населення стає дедалі актуальнішою

проблемою, роль цих організацій стає особливо помітною. Вони виконують функції, які доповнюють державні програми соціального захисту, заповнюючи прогалини та враховуючи індивідуальні потреби літніх людей.

Таким чином, зростання кількості літніх людей у населення вимагає адаптації існуючих соціальних і державних механізмів, спрямованих на підтримку цієї категорії. По-друге, державна політика щодо людей похилого віку повинна бути комплексною, інтегруючи різні аспекти соціального захисту, охорони здоров'я та соціальної підтримки. Також важливо відзначити, що успішна реалізація політики в цій сфері залежить не лише від держави, але й від активної участі суспільства та громадських організацій. Літні люди можуть відігравати важливу роль у житті громади, якщо їх активно залучати до соціальних ініціатив і програм, що сприяють їхній соціалізації та інтеграції. Зрештою, адекватна реакція суспільства і держави на виклики старіння населення дозволить не лише підвищити якість життя людей похилого віку, але й забезпечити стійкий соціальний розвиток у цілому.

1.2 Форми соціальної роботи з літніми людьми в розвинутих країнах світу

Старіння населення є глобальною тенденцією, яка суттєво впливає на соціальну структуру країн. У розвинутих країнах світу, де відсоток людей похилого віку постійно зростає, соціальна робота з літніми людьми набуває все більшої актуальності. Вона має на меті не лише забезпечення базових потреб цієї категорії населення, але й сприяння їхній соціалізації, активному участі в житті громади та підтримці їхнього добробуту. Різноманітні форми соціальної роботи, що застосовуються в розвинутих країнах, дозволяють враховувати специфічні потреби літніх людей і сприяти їхній інтеграції в суспільство.

Першим міжнародним документом з питань старіння є Віденський Міжнародний план дій з проблем старіння 1982 року, розроблений першою

Всесвітньою асамблеєю з проблем старіння та ухвалений пізніше резолюцією 37/51 Генеральної Асамблеї ООН. Цей План зорієнтований на розвиток, визначає принципи та надає рекомендації в таких сферах як сім'я, соціальна допомога, охорона здоров'я та гарантований дохід; містить загальні посилення на права людини, підтверджуючи застосовність до літніх людей принципів та цілей Загальної декларації прав людини [24].

В Україні прийнято кілька законодавчих актів, що регулюють особливості соціальної роботи, соціального захисту і соціального забезпечення людей похилого віку. В Законі України «Про засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» [5] визначається поняття «громадяни похилого віку»: громадянами похилого віку визнаються особи, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року [2]. У цьому Законі визначається право людей похилого віку на працю, професійну переорієнтацію, перепідготовку, матеріальне і пенсійне забезпечення, державну соціальну допомогу, достроковий вихід на пенсію за віком, допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю і необхідністю санаторно-курортного лікування, державну соціальну допомогу на догляд самотнім громадянам похилого віку, допомогу особам, які здійснюють догляд за самотніми громадянами похилого віку, забезпечення житловими приміщеннями, право на наближення житла до місця проживання рідних та близьких і на сприяння в обміні зайвої житлової площі на площу меншого розміру, сприяння активному довголіттю, соціальні послуги та інші. В статті 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (від 9 липня 2003 року) визначаються умови призначення пенсії за віком [2].

У зв'язку з глобальним старінням населення соціальні послуги для літніх людей набувають особливого значення. Різноманітні типи соціальних

послуг забезпечують літнім людям можливість отримувати необхідну підтримку, зберігати свою автономію та активну участь у житті громади.

Соціальні працівники займають унікальну позицію, щоб створювати, впроваджувати та відстоювати політику, програми, послуги та дослідження на користь людей похилого віку. Соціальні працівники відстоюють права людини та основні свободи людей похилого віку, заохочуючи гідність людей похилого віку та працюючи над припиненням усіх форм дискримінації. Соціальні працівники також підтримують повну інтеграцію людей похилого віку, сприяючи їхньому соціальному, економічному, інтелектуальному внеску у суспільство та залученню до процесу прийняття рішень на всіх рівнях. Зокрема, люди похилого віку з міграційним походженням, потребують підтримки та захисту, щоб отримати доступ до соціальних, культурних, політичних та економічних можливостей, якими користується більшість населення.

Вся соціальна робота з людьми похилого віку носить особистісно орієнтований характер і означає створення сприятливих умов для гідного і повноцінного життя відповідно до індивідуальних потреб і всіх різновидів культурного різноманіття.

Основні принципи особистісно орієнтованого підходу: емпатійне, співчутливе, етичне ставлення; толерантність; добровільність; захист прав; відповідальність; фізична, соціальна і психологічна безпека; само- і взаємодопомога.

Принципи надання соціальних послуг, які визначені в Законі України «Про соціальні послуги», відповідають сутності особистісно орієнтованої допомоги і підтримки людей похилого віку:

- дотримання прав людини, прав дитини та прав осіб з інвалідністю;
- гуманізму;
- забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- поваги до честі та гідності;
- толерантності;

- законності;
- соціальної справедливості;
- доступності та відкритості;
- неупередженості та безпечності;
- добровільності;
- індивідуального підходу;
- комплексності;
- конфіденційності;
- максимальної ефективності та прозорості використання надавачами соціальних послуг бюджетних та інших коштів;
- забезпечення високого рівня якості соціальних послуг [6].

З точки зору особистісно орієнтованого підходу соціальна робота з людьми похилого віку — професійна і добровільна діяльність уповноважених органів влади і організацій щодо підвищення соціального добробуту старіючого населення, соціальної допомоги, підтримки і захисту осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, задоволення індивідуальних потреб і забезпечення найкращих інтересів отримувачів соціальних послуг.

Завдання соціальної роботи з людьми похилого віку: попередження причин, які породжують проблеми літніх людей; сприяння практичній реалізації прав і законних інтересів, забезпеченню можливостей самореалізації і самовиявлення людей похилого віку і попередження соціальної ізоляції, відсторонення від активного життя; додержання рівності та врахування можливостей літніх людей при отриманні соціальної допомоги і послуг; диференціація підходів до розв'язання проблем різних груп людей похилого віку на основі врахування факторів соціального ризику, які впливають на їхній стан; виявлення індивідуальних потреб людей похилого віку в соціальній допомозі та обслуговуванні; адресність при наданні соціальних послуг з пріоритетом сприяння літнім людям в ситуаціях, які загрожують їхньому здоров'ю і життю; використання нових технологій соціальної роботи, які спрямовані на

задоволення потреб людей похилого віку; забезпечення інформованості престарілих громадян про можливості соціальної допомоги і послуг.

Соціальна робота з літніми людьми в розвинених країнах зосереджена на задоволенні їхніх потреб у різних сферах життя, сприяючи незалежності, фізичному та психічному здоров'ю і включенню в суспільне життя. Ключові підходи охоплюють допомогу вдома, центри денного перебування, медичний супровід і послуги тимчасового догляду.

Допомога вдома є основою для підтримки літніх людей, дозволяючи їм зберігати автономність і залишатися у власних домівках. Це включає допомогу з повсякденними справами: приготування їжі, прибирання, догляд за тілом та здоров'ям. У США та країнах Європи такі послуги надаються сертифікованими працівниками соціальної сфери, які регулярно відвідують людей похилого віку або навіть мешкають разом з ними. Це забезпечує безперервний нагляд, особливо для людей із обмеженими можливостями або хронічними захворюваннями.

Центри денного перебування є місцями, де літні люди можуть взаємодіяти з однолітками, брати участь у групових заходах і підтримувати інтереси, як заняття спортом, рукоділлям або музикою. Ці центри часто функціонують на базі громадських організацій або місцевих соціальних служб і створені для запобігання соціальній ізоляції та самотності серед літніх людей. Наприклад, у Швеції, Норвегії, Німеччині та Канаді такі установи пропонують різноманітні освітні програми, фізичну активність і терапевтичні заходи, що позитивно впливає на психологічний стан людей похилого віку.

Програми медичного супроводу передбачають систематичне медичне обслуговування, включно з профілактичними оглядами, реабілітаційними процедурами та консультаціями. Для літніх людей з обмеженою мобільністю ці програми забезпечують візити медичних працівників додому. У Японії, яка відома високим рівнем соціального захисту літніх громадян, діє всеохоплююча система медичного супроводу, яка включає моніторинг

здоров'я та регулярні консультації зі спеціалістами, сприяючи довголіттю та високій якості життя.

Транспортні послуги також стали невід'ємною частиною підтримки, оскільки вони забезпечують літнім людям мобільність і доступ до медичних установ, магазинів або культурних заходів. У Великобританії й США діють спеціалізовані транспортні служби, які або фінансуються державою, або працюють за рахунок пожертв громадськості, дозволяючи людям похилого віку легко пересуватися в межах міста.

Тимчасовий догляд забезпечує короткострокове перебування літніх людей у спеціалізованих закладах, що дозволяє їхнім близьким мати час для власних потреб або відпочинку. Така форма підтримки поширена в Німеччині, Франції, Канаді та Австралії, де послуги забезпечуються кваліфікованим персоналом, що дає впевненість у належному догляді за літньою людиною.

Соціальна робота з літніми людьми в розвинених країнах спрямована на комплексний підхід, де поєднуються підтримка вдома, соціальна взаємодія, медичний догляд і соціальна інтеграція, створюючи комфортні умови для людей похилого віку та надаючи їм змогу зберігати активність і незалежність.

Отже, форми соціальної роботи з літніми людьми в розвинутих країнах є різноманітними і багатогранними, що дозволяє ефективно реагувати на потреби цієї категорії населення. Використання професійних і нефінансових послуг, а також інноваційних підходів, таких як цифрові технології, є ключовими елементами для покращення якості життя літніх людей. Програми, спрямовані на соціальну інтеграцію, активну участь та підтримку автономії, суттєво підвищують рівень їхнього добробуту. Однак, незважаючи на досягнуті успіхи, існують певні проблеми та виклики, які потребують уваги через глобальні зміни та внутрішні процеси.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ВИДІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛІТНІМИ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

2.1 Пенсійне забезпечення як головна соціальна модель організації добробуту літніх людей

Пенсійне забезпечення є важливим компонентом соціального захисту, що гарантує літнім людям належний рівень життя в період, коли вони перестають бути активними учасниками трудового процесу. В умовах сучасних економічних і демографічних змін, які характеризуються старінням населення та зменшенням кількості працездатних осіб, пенсійні системи стають основним інструментом забезпечення стабільного добробуту людей похилого віку. У багатьох країнах пенсійне забезпечення виступає не тільки як механізм фінансової підтримки літніх громадян, а й як ключовий елемент соціальної політики, спрямований на збереження їхнього добробуту, здоров'я та активного способу життя. Різні моделі пенсійного забезпечення, від державних пенсій до приватних пенсійних фондів, мають свої особливості й різний вплив на економіку та соціальну стабільність. Нині, коли багато країн переживають демографічну кризу й скорочення працездатного населення, важливо переосмислити роль пенсійних систем, адже вони не тільки підтримують матеріальне благополуччя літніх людей, а й відіграють значну роль у забезпеченні соціальної справедливості та економічної стабільності в країні. Тому пенсійне забезпечення є основою соціальної моделі добробуту літніх людей і потребує постійної уваги та вдосконалення в контексті змін, що відбуваються в суспільстві та економіці.

Пенсійне забезпечення має значний вплив на економічний добробут осіб похилого віку, оскільки воно є основним джерелом доходу після виходу на пенсію. Для багатьох літніх людей пенсія стає єдиним способом забезпечити свої основні потреби. У зв'язку з цим рівень пенсійних виплат

має прямий зв'язок з рівнем життя пенсіонерів та їхню здатність підтримувати фінансову незалежність після припинення трудової діяльності.

Вплив пенсійного забезпечення на добробут літніх людей залежить від кількох факторів, серед яких: розмір пенсії, стабільність пенсійної системи та її здатність адаптуватися до економічних змін. В країнах з високим рівнем розвитку, де пенсійні системи базуються на солідарних і накопичувальних принципах, пенсіонери можуть розраховувати на більш високі пенсії, що забезпечують гідний рівень життя. Однак у країнах з економічними негараздами та нестабільними пенсійними системами пенсії можуть бути значно нижчими, що погіршує фінансове становище літніх громадян.

Іншим важливим аспектом є інфляція та зміни в економічній ситуації, які можуть зменшувати реальну вартість пенсій. Навіть невелике підвищення цін на основні товари та послуги може суттєво вплинути на здатність літніх людей покривати свої щоденні витрати, якщо їх пенсії не збільшуються відповідно до інфляції. Це створює додаткове навантаження на бюджет, соціальні служби та потребує державної підтримки для забезпечення мінімального рівня життя пенсіонерів.

Окрім цього, важливою є і наявність додаткових джерел доходу, таких як заощадження. Пенсії, що є основним джерелом доходу, можуть бути недостатніми для комфортного життя, тому додаткові соціальні програми, допомоги або приватні пенсійні фонди можуть істотно полегшити ситуацію. Однак не всі літні люди мають доступ до таких ресурсів.

Таким чином, пенсійне забезпечення є ключовим фактором економічного добробуту осіб похилого віку, а ефективність пенсійної системи безпосередньо впливає на рівень їхнього життя та соціальну стабільність в країні. Успішне пенсійне забезпечення сприяє збереженню гідного рівня життя для літніх людей, покращенню їхнього матеріального становища.

Розглянемо розподіл пенсіонерів за видами призначення пенсій станом на 01.10.2024 р. на рис.2.1.

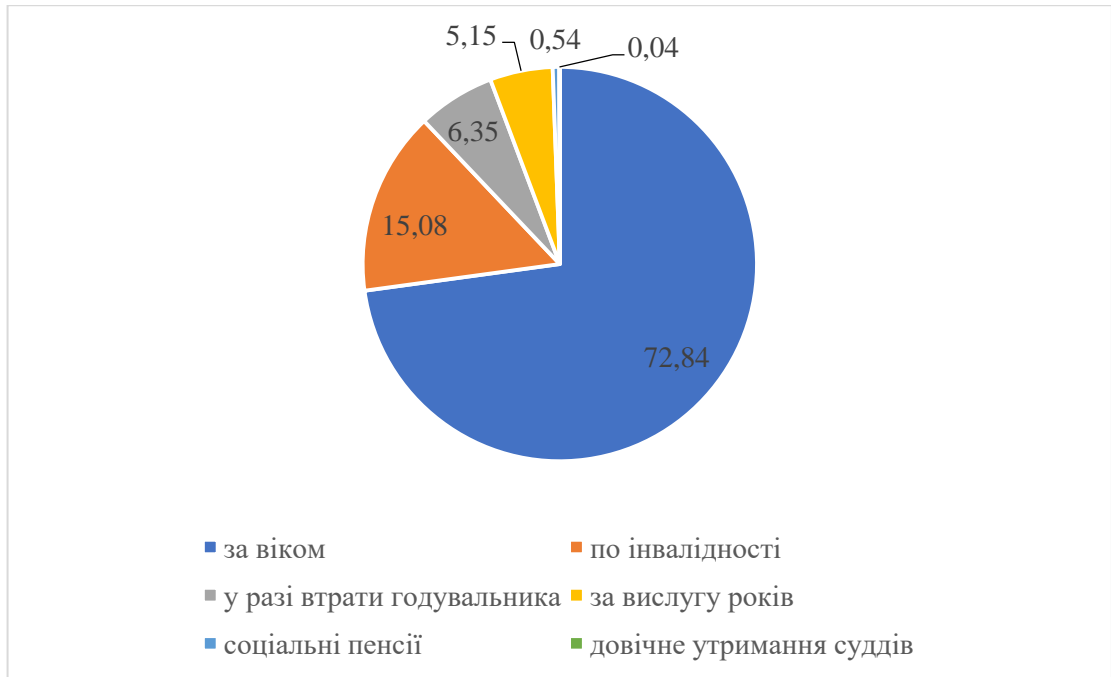

Рис.2.1. Розподіл пенсіонерів за видами призначення пенсій станом на 01.10.2024 р. [68]

Розглянемо склад пенсіонерів України за розмірами призначених пенсій у загальній їх чисельності (рис.2.1). Станом на 1 жовтня 2024 року в Україні нараховується 10,34 млн пенсіонерів.

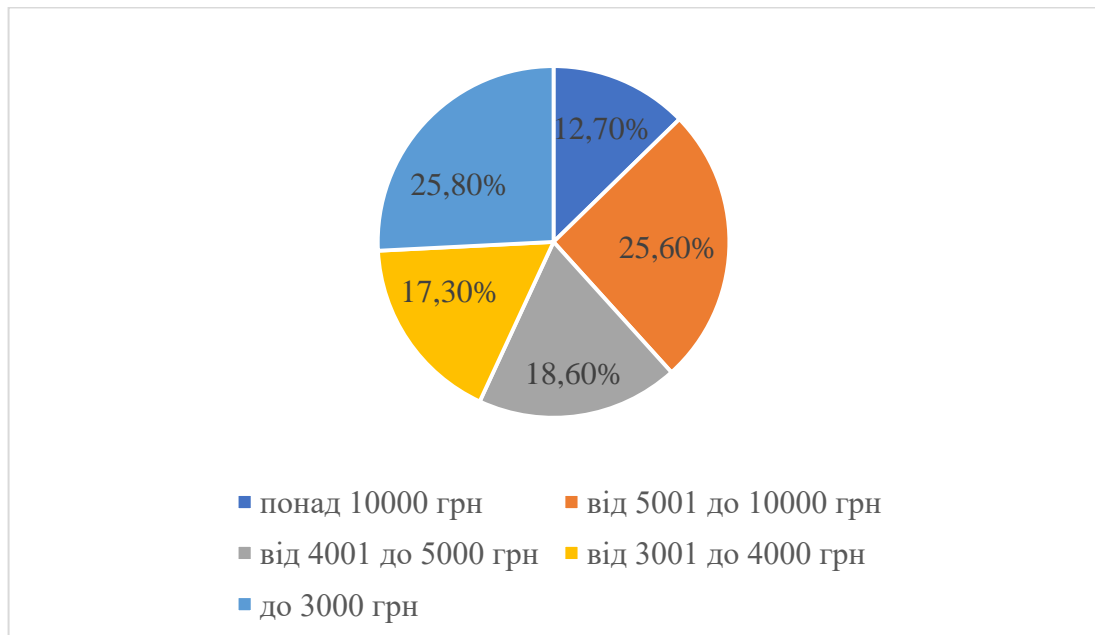

Рис. 2.2. Питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності станом на 01.10.2024 [72]

Як бачимо з рис.2.2, більша частина пенсіонерів отримують пенсію до 10 000 грн (з них 25,8% - до 3000 грн); 12,7% із них отримують пенсію понад 10 тисяч гривень.

Банки та страхові компанії в Україні активно працюють з пенсіонерами, пропонуючи ряд послуг для підтримки їхнього фінансового стану. Багато банків надають пільгові умови для пенсіонерів, включаючи знижки на обслуговування рахунків, спеціальні пенсійні картки для отримання виплат з державних фондів, а також кредити з м'якшими умовами. Окрім того, деякі банки мають програми накопичувальних або інвестиційних рахунків, що дозволяють пенсіонерам отримувати додатковий дохід на довготривалій період. Страхові компанії також пропонують спеціалізовані продукти для пенсіонерів, наприклад, програми медичного страхування, які покривають послуги охорони здоров'я, або продукти для забезпечення додаткових виплат на випадок нещасного випадку чи інвалідності. Це допомагає людям похилого віку зберегти фінансову стабільність та покрити витрати на медичні послуги, особливо в умовах високих витрат на лікування.

В Україні пенсії багатьох пенсіонерів не покривають всіх життєвих витрат, що є однією з причин, чому вони вдаються до додаткових джерел доходу, таких як працевлаштування. Наразі майже кожен четвертий пенсіонер продовжує працювати – це 2,8 млн українців. Середня виплата у працюючих пенсіонерів близько 6 257 грн [43].

В Україні триває пенсійна реформа, яку було запроваджено сім років тому. Щороку вимоги до страхового стажу для виходу на пенсію в різних вікових групах збільшуються. У 2024 році, щоб вийти на пенсію в 60 років, необхідно мати стаж щонайменше 31 рік. До 2025 року ця вимога зросте до 32 років. У наступні роки ця вимога буде далі зростати. Для виходу на пенсію в 63 або 65 років також є свої вимоги до стажу, які також будуть підвищуватися з кожним роком. Якщо у людини не вистачає необхідного стажу, вона може докупити його [83]. Договір про добровільну сплату внесків на

пенсійне страхування може бути укладений з податковою, і це буде враховуватися як страховий стаж. Також можна укласти договір про одноразову сплату внеску за минулий період. Щомісячний мінімальний внесок за таким договором дорівнює мінімальному Єдиному соціальному внеску (ЄСВ). Для непрацюючих пенсіонерів передбачена щорічна індексація пенсій, а для працюючих пенсіонерів — перерахунок. Індексація відбувається один раз на рік, переглядаючи показник середньої зарплати та рівень зростання споживчих цін. Перерахунок пенсій працюючих пенсіонерів відбувається автоматично, збільшуючи коефіцієнт страхового стажу за кожні додаткові 24 місяці [58].

Згідно державної служби статистики України, розглянемо кількість працюючих пенсіонерів усіх категорій та середній розмір призначених місячних пенсій працюючих пенсіонерів, за регіонами у табл.2.1.

Таблиця 2.1.

Кількість працюючих пенсіонерів усіх категорій та середній розмір призначених місячних пенсій працюючих пенсіонерів [15]

	Кількість працюючих пенсіонерів, осіб	Середній розмір призначених місячних пенсій працюючих пенсіонерів усіх категорій
2021	2674354	3580,34
2022	2684983	4122,97
2023	2724582	4837,57

Хоча пенсії індексуються та підвищуються, ці виплати, на жаль, все ще є недостатніми для багатьох. Повномасштабна війна з РФ спричинила негативні зміни в усіх аспектах життєдіяльності всього населення загалом і пенсіонерів зокрема. На окупованих територіях пенсіонери страждають від неможливості отримати пенсію, будь-яку допомогу, перебувають під постійним психологічним тиском. У зоні активних бойових дій та у прикордонних областях — постійні обстріли, під які потрапляють і цивільні, котрі відмовились виїжджати звідти. Перш за все, це люди пенсійного віку, що не хочуть залишати свої помешкання, бояться невідомості, не мають фінансових можливостей переїхати в безпечніше місце або з інших причин

залишаються на тих територіях. Відбулось різке падіння доходів, передовсім від зайнятості та підприємницької діяльності. Стрімко зросли ціни на найнеобхідніші продукти та речі, а відтак відбулось падіння купівельної спроможності доходів, пенсій. Відповідно зріс рівень бідності. За даними 2021 р. бідними були 26,3 % міських домогосподарств пенсіонерів та 29,2 % сільських (у середньому по країні бідними були 23,4 % домогосподарств). Якщо орієнтуватись на самооцінку рівня доходів, міські пенсіонери почували себе краще, проте різниця з сільськими не суттєва. Так, частка тих, кому не вдавалось забезпечити навіть достатнє харчування, склала 4,7 % у містах та 4,6 % у сільській місцевості, було достатньо коштів для забезпечення поточних потреб у 34,6 % та 34,2 % домогосподарств відповідно. Водночас у містах помітно вищою була частка сімей, яким вдавалось заощаджувати (9,5 % проти 6,8 %), та на 3,3 в.п. менше тих, хто був змушений економити на всьому, крім харчування [64].

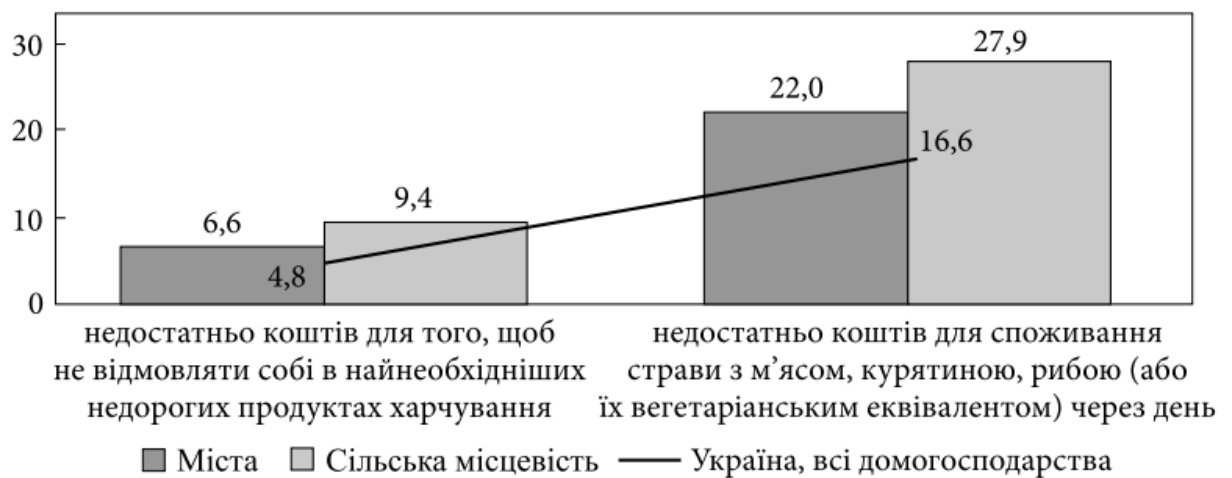

Рис. 2.3. Частка домогосподарств з пенсіонерами, що потерпали від позбавлень щодо придбання продуктів харчування, 2021 р., % [64]

Існують певні програми, які сприяють працевлаштуванню літніх людей. Наприклад, програма «Робота» включає гранти на започаткування власного бізнесу для осіб, що підпадають під категорії вразливих груп населення, зокрема для пенсіонерів. Також реалізовано програму надання ваучерів на навчання, яка дозволяє людям старшого віку перенавчатися на

нові спеціальності, що підвищує їх шанси на працевлаштування. Крім того, для сприяння роботодавцям, які беруть на роботу пенсіонерів, держава забезпечує компенсації за облаштування робочих місць для таких осіб. Це дозволяє покрити частину витрат роботодавців, що спонукає їх брати на роботу людей старшого віку.

Законодавчо не існує спеціальних обмежень щодо працевлаштування осіб старшого віку, і на ринку праці є місця для людей похилого віку, хоча на практиці не завжди легко знайти роботу через вікові упередження чи фізичні обмеження. В Україні право пенсіонерів працювати закріплено на законодавчому рівні та гарантується Конституцією, яка встановлює рівність прав усіх громадян на працю та заборону дискримінації. Трудові відносини регулюються Кодексом законів про працю [1], який забезпечує рівність трудових прав, незалежно від віку чи соціального статусу, та забороняє будь-які обмеження або дискримінацію за цими ознаками. Законодавство про пенсійне забезпечення, зокрема закон «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», гарантує збереження права на пенсію незалежно від працевлаштування та визначає порядок її виплати працюючим пенсіонерам. Таким чином, працюючі пенсіонери мають рівні права із іншими працівниками на укладання трудових договорів, отримання заробітної плати та реалізацію інших трудових прав [2]. Законодавство не містить обмежень щодо працевлаштування осіб старшого віку, тому пенсіонери можуть працювати на рівних умовах з іншими громадянами, якщо вони відповідають вимогам вакансії. Пенсіонери також можуть працювати на умовах неповного робочого дня або за контрактом, а також брати участь у програмах перепідготовки, що полегшують їх інтеграцію в ринок праці, якщо це необхідно.

Таким чином, в умовах старіння населення ефективно пенсійне забезпечення стає основною соціальною моделлю формування добробуту літніх людей, оскільки дає змогу забезпечити їх мінімальні потреби та підтримувати гідний рівень життя після виходу на пенсію. Існують різні

моделі пенсійного забезпечення, кожна з яких має свої переваги та недоліки. Державні пенсії, засновані на солідарній системі, часто не здатні забезпечити високий рівень добробуту, тоді як приватні пенсійні фонди можуть дати більшу фінансову незалежність, але й вимагають ретельного управління та стабільного економічного середовища. Зі збільшенням тривалості життя та зменшенням кількості працездатного населення пенсійні системи потребують реформ. Старіння населення створює додаткові навантаження на державні бюджети та пенсійні фонди, що вимагає впровадження інноваційних підходів до фінансування пенсійних виплат і забезпечення сталості пенсійних систем.

Пенсійне забезпечення є не лише економічним інструментом, але й соціальним механізмом. Справедливе і доступне пенсійне забезпечення є важливою складовою соціальної політики, яка забезпечує рівні можливості для всіх верств населення, у тому числі й для найбільш уразливих груп, таких як літні люди. Важливою умовою ефективного пенсійного забезпечення є комплексний підхід, який включає не лише фінансове забезпечення, а й соціальні програми, зокрема в сфері охорони здоров'я та активного способу життя. Загалом, пенсійне забезпечення повинно бути частиною широкої стратегії соціального розвитку й сприяти соціальній інтеграції літніх людей в суспільстві, сприяючи їх активному та здоровому старінню.

2.2 Оцінка стану надання соціальних послуг

Сегментація населення за віком, статусом і потребами в соціальних послугах є важливою складовою ефективної організації системи соціальної підтримки, оскільки різні групи населення мають різні потреби та вимоги до отримання соціальних послуг. Визначення та врахування цих відмінностей дозволяє створити більш персоналізовані та адаптовані послуги для літніх людей.

Аналіз надання соціальних послуг передбачає вивчення переліку соціальних послуг, їх якість, доступність та вплив на життя вразливих груп

населення, зокрема людей похилого віку. Оцінка стану надання соціальних послуг дозволяє визначити, чи відповідають вони потребам населення, виявити проблеми, з якими стикаються громадяни при їх отриманні, а також спрогнозувати майбутні потреби на основі демографічних і соціальних змін. Важливим аспектом є також визначення, чи забезпечуються соціальні послуги на належному рівні, особливо в умовах економічних криз чи демографічних змін. Звісно, пенсійне забезпечення, медичні та соціальні послуги, підтримка безробітних, соціальні програми потребують належної організації та ефективного управління, а також залежать від фінансових можливостей держави, розподілу ресурсів і здатності місцевих органів влади організувати відповідні програми та служби.

Географічна доступність соціальних послуг є важливим фактором, що визначає рівень їх ефективності та охоплення громадян. Значна відстань та нерозвинена інфраструктура значно впливають на можливість населення отримувати необхідні послуги особливо у віддалених або сільських районах.

Довгі поїздки до соціальних служб, відсутність зручного транспорту або високі витрати на поїздки можуть стати перешкодою для отримання послуг. За таких умов особи можуть відмовлятися від необхідних консультацій, медичних обстежень чи інших важливих послуг через.

Для подолання географічних бар'єрів можна використовувати сучасні технології, зокрема електронні послуги та онлайн-консультації. Використання таких платформ допомагає зменшити відстань між отримувачами послуг і їх надавачами, зменшуючи необхідність у фізичному переміщенні. Віддалені консультації, використання онлайн-форм для подачі заявок або доступ до інформаційних ресурсів значно підвищують рівень доступності.

В Україні нині працює Контакт-центр, який надає безкоштовні консультації з питань призначення пенсії, субсидій і пільг, страхових виплат тощо. На рис. 2.4 наведено розподілення дзвінків до Контакт-центру за жовтень 2024 року.

Рис. 2.4. Розподілення дзвінків до Контакт-центру за жовтень 2024 р., % [60]

За жовтень 2024 року опрацьовано 83358 звернень до контакт-центру.

Також важливою для пенсіонерів є роз'яснювальна робота від органів ПФУ. Результати інформаційно-роз'яснювальної роботи органів Пенсійного фонду України за 9 місяців 2024 року включають кількісні показники щодо публікацій та заходів. За цей період на власних вебресурсах було опубліковано 42 317 інформаційних повідомлень. У регіональних і місцевих медіа оприлюднено 76 253 матеріали, з яких 72 443 — в електронних і друкованих медіа, а 3 810 — на телебаченні та радіо. Крім того, проведено 30 277 інформаційних заходів, серед яких 2 616 — прийоми, телефонні лінії, брифінги, засідання і «круглі столи», а 27 661 — зустрічі з різними категоріями громадян [66].

Рис.2.5. Розподіл чисельності пенсіонерів за способами виплати пенсій станом на 1 липня 2024 року [41]

Розвиток громадського транспорту й наявність спеціальних транспортних засобів для осіб з обмеженими можливостями є важливими факторами для забезпечення соціальними послугами. Вдосконалення транспорту в сільській місцевості, впровадження мобільних сервісів, які можуть надавати послуги в віддалених регіонах, також є можливим вирішенням проблеми.

Пенсіонери також можуть отримувати житлові субсидії для оплати комуналки. Їх розмір залежить від доходу домогосподарства та вартості послуг. Пенсіонери можуть отримати 50% пільгу на комунальні послуги, якщо середньомісячний дохід не перевищує визначену податкову соціальну пільгу — 4,24 тис. гривень [61].

Крім власне пенсійних виплат, українські пенсіонери мають право на 37 допомог, зокрема 15 видів грошових виплат, 22 пільг та соціальних послуг (в т. ч. 9 щодо сплати податків та зборів). Особливістю системи допомог для даної групи отримувачів є значний обсяг надбавок до пенсій пільговим категоріям пенсіонерів, а також компенсацій, доплат, та надання пільг у готівковій формі (зокрема, за послуги зв'язку та з оплати квартирної плати та плати за житлово-комунальні послуги) [42].

Люди з пенсійним статусом ще мають право на безплатний проїзд у громадському транспорті (Постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.1993 № 354 «Про безплатний проїзд пенсіонерів на транспорті загального користування» і від 16.08.1994 № 555 «Про поширення чинності постанови Кабінету Міністрів України від 17 травня 1993 р. № 354»). Відповідна пільга діє на всі види наземного транспорту (автобуси, тролейбуси, трамваї, метро), окрім таксі. Також пенсіонери можуть скористатися пільгами на залізниці (приміські маршрути). Для цього треба мати пенсійне посвідчення чи інший документ, де підтверджується право на пільгу [10, 11].

Часова доступність соціальних послуг є важливим фактором, який безпосередньо впливає на ефективність їх надання та здатність задовольняти потреби громадян. У деяких випадках обмежені години роботи соціальних служб стають суттєвою перешкодою для громадян, особливо для тих, хто працює або має інші зобов'язання впродовж робочого дня. Для людей похилого віку чи осіб з обмеженими можливостями нерідко складно потрапити до соціальної служби в межах стандартного робочого часу. Тому важливо розширяти години роботи установ або запровадження додаткових днів обслуговування, що забезпечить більшу зручність для літніх громадян.

Ще однією важливою складовою є час очікування на отримання послуг. У багатьох випадках громадяни змушені чекати на прийом чи отримання послуг протягом тривалого часу. Це може стати додатковим стресом і фактором, що знижує доступність послуг. Тривале очікування є особливо проблемним у великих містах, де внаслідок великої кількості звернень можуть виникати черги, що ускладнює доступ до послуг. Крім того, очікування може стати бар'єром для маломобільних груп населення. Тому необхідно оптимізувати процеси обслуговування, зокрема через впровадження запису на прийом за допомогою сучасних технологій, що дозволить значно зменшити час очікування.

Часова доступність також тісно пов'язана з адаптацією системи соціальних послуг до потреб громадян. Враховуючи різноманітні ситуації та графіки життя різних соціальних груп, важливо, щоб соціальні служби могли гнучко реагувати на зміни та вимоги користувачів, а також використовувати новітні інструменти для зменшення часового бар'єру при наданні послуг.

Соціальний статус є важливим аспектом сегментації. Люди з низьким рівнем доходів, а також ті, хто перебувають у складних життєвих обставинах, часто потребують більш інтенсивної допомоги та підтримки з боку держави та громадських організацій. Це може включати соціальні виплати, житлову допомогу, допомогу в пошуку роботи та інтеграцію на ринку праці.

Розглянемо результати звіту «Дослідження ринку соціальних послуг у Дніпропетровській області та участі БО «БФ «Карітас Донецьк» в його розвитку». У додатку А представлена інформація про виявлених громадян, які потребують надання соціальних послуг станом на кінець 2020 р. Загалом у Дніпропетровській області виявлено громадян, які потребують надання соціальних послуг, у кількості 69 792 особи. У міській місцевості їхня чисельність складає 46230 осіб та у сільській місцевості – 23562 особи. Найбільшу частку серед виявлених осіб становлять особи похилого віку – 54642 особи (78,3%).

Аналіз потреби за такими видами соціальних послуг як «Догляд» (Додаток Б) показав, що коефіцієнт задоволення цієї потреби має найбільше значення для такої категорії громадян, як особи похилого віку – майже 1. За іншими видами соціальної послуги «Догляд» коефіцієнт задоволення потреби для осіб похилого віку становить: догляд вдома – 0,99; догляд стаціонарний – 0,97; денний догляд – 0,99.

Потреби в соціальних послугах варіюються залежно від індивідуальних обставин, таких як стан здоров'я, наявність інвалідності, сімейне становище або місце проживання. Наприклад, люди з обмеженими можливостями потребують спеціалізованих послуг, таких як доступність транспорту, медичне обслуговування або особистий догляд. Крім того, певні категорії

громадян, такі як бездомні або люди, що пережили важкі життєві обставини, можуть мати специфічні потреби, що вимагають індивідуального підходу до надання допомоги.

У нинішніх воєнних умовах проблемою для літніх людей з числа ВПО стала ідентифікація [14, 40]. Фізична ідентифікація ВПО, яка одержує пенсію через поточний рахунок в установі акціонерного товариства «Державний ощадний банк України», проводиться кожні шість місяців з дня проведення попередньої фізичної ідентифікації. Ця процедура, хоча і спрямована на запобігання шахрайству, є значним викликом для літніх людей через кілька факторів. Багатьом пенсіонерам складно особисто з'являтися у відділення банку чи сервісні центри через поганий стан здоров'я, обмежену мобільність або труднощі з доступом до транспорту. Альтернативні способи ідентифікації, як-от використання електронного підпису «Дія. Підпис» через мобільний додаток або відеоконференцзв'язок, можуть бути технічно складними для людей старшого віку, особливо для тих, хто не має навичок роботи з сучасними технологіями або доступу до інтернету.

Оцінка рівня задоволеності громадян якістю соціальних послуг є важливою складовою для розуміння, як сприймається система соціальної підтримки. Задоволеність громадян є індикатором того, наскільки послуги відповідають їхнім очікуванням і вимогам. Підвищення рівня задоволеності є результатом поліпшення якості послуг, ефективності роботи установ, а також здатності персоналу надавати підтримку з урахуванням індивідуальних потреб кожного клієнта. Задоволеність може бути виміряна через опитування, зворотний зв'язок від громадян та оцінку результатів наданої допомоги. Це дає змогу виявити слабкі місця в системі надання послуг і здійснити корективи. Наприклад, у 2022 році проводилась внутрішня оцінка якості надання послуг КУ «Центр надання соціальних послуг» Петропавлівської селищної ради за 2021 рік. При здійсненні внутрішнього оцінювання якості соціальної послуги догляду вдома застосовували такі методи оцінки як анкетне опитування підопічних відділення, телефонне

опитування та вивчення документації, в тому числі звернень отримувачів соціальних послуг. Для визначення рівня задоволення отримувачів соціальних послуг, які надаються відділенням, було опитано 185 підопічних, що становить 92,5% від всіх обслужених. В результаті перевірки були отримані позитивні відгуки щодо роботи соціальних робітників. Також виявлено, що 1 особа – отримувач соціальних послуг догляду вдома не в повній мірі задоволена якістю її надання. У зв'язку з цим на нараді додатково проведена роз'яснювальна робота по питанню підвищення якості надання послуг [37].

Порівняння стандартів та реальної практики надання соціальних послуг є важливим етапом у визначенні того, чи відповідає практика реальним вимогам і міжнародним стандартам. У багатьох країнах встановлені стандарти для надання соціальних послуг, які визначають мінімальні вимоги до їх якості, доступності та ефективності. Однак на практиці може виникнути розбіжність між цими стандартами та реальними умовами, у яких працюють соціальні служби. Порівняння стандартів із реальними практиками допомагає виявити прогалини в системі, визначити, де є необхідність у покращенні інфраструктури або підготовки персоналу, а також чи достатньо фінансування для забезпечення належного рівня послуг.

Фінансове забезпечення соціальних послуг є основою для ефективного функціонування системи соціальної підтримки та забезпечення доступності послуг для всіх верств населення. Оцінка бюджету, що виділяється на соціальні послуги, дозволяє визначити, чи є наявні ресурси достатніми для забезпечення високої якості обслуговування. Бюджет, який виділяється для цієї мети, має враховувати всі аспекти соціальних потреб громадян, забезпечення доступу до послуг, а також стимулювання розвитку нових послуг у відповідь на змінювані соціальні умови. При цьому важливо забезпечити прозорість використання фінансів, щоб гарантувати, що кошти ефективно використовуються для досягнення поставлених цілей.

Фінансові обмеження можуть значно впливати на обсяг та якість наданих соціальних послуг. Якщо бюджет недостатній або неефективно розподілений, це може призвести до скорочення доступу до важливих послуг, збільшення часу очікування або зниження рівня їх якості. Такі обмеження можуть негативно позначатися на групах населення, які найбільше потребують підтримки, таких як пенсіонери, люди з інвалідністю, багатодітні родини, а також ті, хто перебуває в складних життєвих обставинах. У таких випадках особливо важливо знаходити шляхи оптимізації витрат і використання фінансів, щоб не знижувати рівня надання послуг.

Джерела фінансування соціальних послуг є різноманітними, що дає можливість забезпечити більш стійку та багатогранну фінансову підтримку. Традиційно основне фінансування надходить з державного бюджету, де виділяються кошти на надання соціальних послуг населенню. Місцеві бюджети також відіграють важливу роль у забезпеченні соціальних послуг, оскільки місцеві органи влади можуть направляти кошти на вирішення специфічних проблем своєї громади, наприклад, підтримку місцевих установ охорони здоров'я, центрів соціальної допомоги чи будинків престарілих. Приватний сектор також може бути залучений до фінансування соціальних послуг через партнерство з державними установами або шляхом надання платних послуг, що може допомогти зняти навантаження з державного фінансування та доповнити базові послуги. Соціальні послуги надаються переважно надавачами державного та комунального секторів. Близько 80% надавачів соціальних послуг належать саме до державного та комунального секторів. Ці заклади є здебільшого бюджетними, неприбутковими та визначені розпорядниками бюджетних коштів. Частка недержавних надавачів на ринку соціальних послуг складає не більше 20%. За два роки повномасштабного вторгнення видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення за функціональною класифікацією виростили на 38,3% (130 млрд грн). У 2023 році на соціальне забезпечення було спрямовано 469,3 млрд грн

або 11,7% сукупних видатків держбюджету. Це на 10,2% або на 43,3 млрд грн більше порівняно з 2022 роком (рис. 3). Зокрема видатки на соціальний захист пенсіонерів виросли на 40,7 млрд грн до 273,6 млрд грн через індексацію пенсій у 2023 році [79].

Згідно Закону «Про Державний бюджет на 2023 рік» [4] та Звіту про виконання паспортів бюджетних програм за 2023 рік Міністерства соціальної політики України, Міністерство фінансів України [39] порівняємо планові та фактичні видатки держбюджету за найбільшими програмами соціального захисту у 2023 році у табл.2.2.

Таблиця 2.2

Порівняння планових та фактичних видатків держбюджету за найбільшими програмами соціального захисту у 2023 році [4, 39]

Показник	План 2023 рік, млрд грн	Факт 2023 рік, млрд грн	Відхилення, млрд грн
Пенсії та покриття дефіциту коштів Пенсійного фонду	273,7	273,7	0,0
Соцзахист громадян, які потрапили у складні життєві обставини	103,0	102,8	-0,2
<i>у т.ч. виплата допомоги на проживання ВПО</i>	74,2	73,2	-0,1
Підтримка малозабезпечених сімей	53,5	47,5	-6,0
<i>у т.ч. виплата житлових субсидій та пільг на оплату житлово- комунальних послуг</i>	39,7	35,4	-4,3
Соцзахист дітей та сім'ї	26,6	24,2	-2,4
Соцзахист осіб з інвалідністю	3,6	3,4	-0,2
Разом	460,4	451,6	-8,8

Нижчі фактичні видатки на соціальний захист порівняно із запланованими пояснюються скороченням числа людей, які отримували допомогу [81]. Зокрема, у 2023 році зменшилась кількість отримувачів житлових субсидій через зростання доходів громадян та індексацію пенсій, а збільшення тарифів на електропостачання у другій половині 2023 року мало незначний вплив на обсяг субсидій (бюджетна програма "Підтримка малозабезпечених сімей" профінансована на 6 млрд грн менше від запланованого). А також не відбулося очікуваного збільшення кількості

отримувачів допомоги, зокрема одиноких матерів, дітей у багатодітних сім'ях, а також допомоги при народженні, усиновленні та встановленні опіки над дітьми (недовиконання плану бюджетної програми "Соціальний захист дітей та сім'ї" - 2,4 млрд грн).

Надходження від ЄСВ є головним джерелом доходів Пенсійного фонду України (ПФУ). У 2023 році ПФУ фінансувався за рахунок ЄСВ на 87,6% [79].

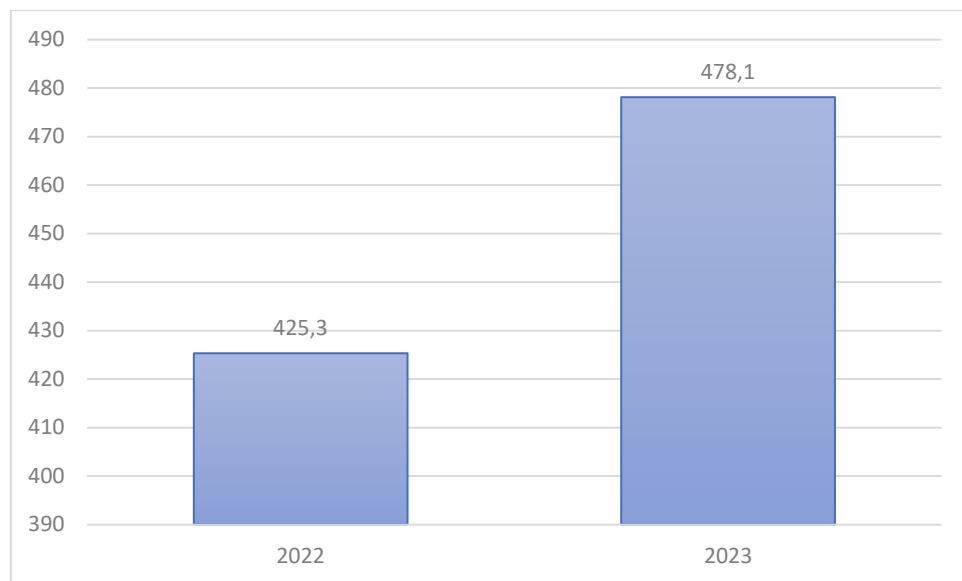

Рис. 2.6. Сукупні надходження від ЄСВ у 2022-2023 роках, млрд грн [79]

У 2023 році Міністерство запровадило соціальний супровід для військових та їхніх родин, послуги з формування життєстійкості населення, послуги з догляду та адаптації осіб похилого віку та осіб з інвалідністю. Також впроваджена нова програма підтримки сімей у складних життєвих обставинах, спрямована на збереження родини та запобігання інтернатному вихованню дітей. Фінансування цих програм здійснювались за рахунок міжнародної фінансової допомоги [79].

Залучення фінансування з різних джерел може стати ефективним інструментом для покращення доступності та якості соціальних послуг. Однак важливо, щоб це фінансування було використане раціонально і в інтересах тих, хто найбільше потребує допомоги.

Можна зробити висновки, що оцінка стану надання соціальних послуг показала, що ефективність цих послуг залежить не лише від доступності, а й від їх якості. Тому важливо запровадити регулярну оцінку якості, що дозволить своєчасно виявляти недоліки та вжити заходів для покращення. Виявлено, що в окремих регіонах є проблеми з доступом до соціальних послуг через відстані, недостатню кількість спеціалістів, обмежені ресурси. Це створює бар'єри для вразливих категорій населення, таких як пенсіонери, інваліди та малозабезпечені родини, і вимагає удосконалення інфраструктури та оптимізації організації надання послуг. Оцінка показала, що ефективність надання соціальних послуг часто залежить від фінансових можливостей держави. Недостатнє фінансування та ресурсні обмеження обмежують розширення програми та її доступність для широких верств населення. Для стабільного розвитку необхідно забезпечити належний рівень фінансування соціальних програм. Оцінка також вказала на потребу у підвищенні кваліфікації та професійної підготовки працівників соціальної сфери. Тільки за умов наявності висококваліфікованих кадрів можна гарантувати високий рівень надання послуг та ефективно вирішення проблем, з якими стикаються громадяни. Адаптація новітніх технологій та інноваційних підходів у організації соціальних послуг може значно покращити їх доступність і ефективність. Впровадження електронних послуг, онлайн-консультацій, а також мобільних додатків для надання допомоги допомагає знижувати навантаження на державні установи та робить послуги більш доступними для громадян. Оцінка стану соціальних послуг показала, що для ефективної допомоги вразливим групам необхідний комплексний підхід, який включає соціальну, медичну та психологічну підтримку. Інтеграція різних видів допомоги сприятиме більш глибокому вирішенню проблем конкретних категорій населення. Отже, для покращення надання соціальних послуг потрібно вдосконалити систему управління, посилити фінансування, підвищити якість і доступність послуг, а також впроваджувати інноваційні

рішення, що допоможуть створити ефективну та стабільну соціальну підтримку для громадян.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛІТНІМИ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ

3.1 Активізація залучення людей похилого віку до вирішення проблем суспільного розвитку

Повномасштабне російське вторгнення та введення воєнного стану в Україну стало величезним викликом для системи соціального захисту. Сама суть соціальних послуг є в тому, що вони повинні надаватись людям, які опинились у складних умовах і не здатні самостійно їх перебороти. На сьогодні велика частина громадян України потребують допомоги через заподіяну війною шкоду, зокрема психологічної та матеріальної. Хоча держава і вжила низку заходів: надала фінансову допомогу пенсіонерам, інвалідам, малозабезпеченим сім'ям, організувала евакуацію людей із зон бойових дій, надала тимчасове житло та інші необхідні послуги людям, які були змушені покинути свої домівки, забезпечила доступ до медичної допомоги, освіти та інших соціальних послуг людям, які проживають у районах бойових дій. Але ці заходи дозволили забезпечити мінімально необхідний рівень соціального захисту населення в умовах воєнного часу. Однак для дійсно гідного життя та захисту прав і свобод людей похилого віку, інвалідів, дітей, інших незахищених і вразливих верств населення, необхідно продовжувати розробку та реалізацію ефективних соціальних програм [42, с.230].

У сучасних умовах важливо формувати політику, спрямовану на підтримку активного довголіття, що передбачає створення механізмів залучення літніх людей до громадської діяльності, волонтерства, а також ініціатив у сферах, які відповідають їхнім інтересам і можливостям. Це

сприятиме не лише розширенню їхніх соціальних контактів, а й покращенню психологічного стану та якості життя, що є важливими факторами у відновленні соціальної гармонії.

Люди похилого віку є носіями унікального життєвого досвіду, знань і навичок, які вони накопичили протягом свого життя. У післявоєнний період цей потенціал стає важливим ресурсом для відбудови суспільства. Їхній багатий досвід може бути використаний для передачі міжпоколінних знань, збереження традицій, історії та культури, що сприяє зміцненню національної ідентичності. Літні люди часто виступають моральними авторитетами, які надихають інших своїми прикладами витривалості та подолання труднощів. Їхні професійні знання та компетенції можуть бути корисними у ролі консультантів, наставників або учасників освітніх та соціальних ініціатив. Таким чином, усвідомлення потенціалу літніх людей як джерела соціального досвіду сприяє не лише інтеграції цієї групи у суспільне життя, а й загальному соціальному розвитку [3, с.9].

Активна громадянська позиція літніх людей є важливим чинником зміцнення соціальної згуртованості. Участь у громадському житті дозволяє їм підтримувати соціальні зв'язки, брати участь у вирішенні нагальних проблем і формувати атмосферу взаємопідтримки. Це створює умови для єдності громади, сприяє обміну ідеями та взаємодії між різними віковими групами. Літні люди, які проявляють громадянську активність, стають прикладом для молоді, надихаючи її на відповідальне ставлення до суспільних викликів. У результаті активна участь людей похилого віку у суспільному житті забезпечує гармонійний розвиток громади, створюючи середовище співпраці та підтримки.

Розвиток інклюзивних громадських платформ для обміну ідеями та досвідом є важливим інструментом інтеграції літніх людей у суспільне життя. Такі платформи створюють середовище, де люди похилого віку можуть активно взаємодіяти з іншими членами громади, ділитися своїми знаннями, отримувати підтримку та пропонувати власні ідеї для вирішення

суспільних викликів. Інклюзивність цих платформ передбачає врахування потреб і можливостей літніх людей, зокрема доступність фізичного середовища, зручність користування цифровими технологіями та організацію заходів, які сприяють їхній активній участі. На таких платформах літні люди можуть долучатися до громадських ініціатив, брати участь у тренінгах, обговореннях чи волонтерських програмах. Це не лише сприяє підвищенню їхньої соціальної активності, але й дозволяє інтегрувати їхній багатий життєвий досвід у розвиток громади. Завдяки платформам також формуються міжпоколінні зв'язки, що допомагає подолати бар'єри нерозуміння та ізоляції між різними віковими групами. Таким чином, розвиток інклюзивних громадських платформ стає потужним засобом соціальної інтеграції, який одночасно підвищує якість життя літніх людей і сприяє згуртованості та розвитку громади [1, с.26].

Підтримка волонтерської діяльності серед людей похилого віку є важливим кроком у забезпеченні їхньої соціальної активності та залучення до суспільного життя. Волонтерство дає змогу літнім людям реалізувати свій потенціал, використовувати набуті знання та навички, а також відчувати себе потрібними й корисними для інших. Участь у волонтерських проєктах сприяє покращенню їхнього психоемоційного стану, оскільки забезпечує можливість підтримувати соціальні контакти, уникати ізоляції та знайти нові сенси у житті. Залучення людей похилого віку до волонтерської діяльності може бути успішним через створення спеціальних програм, орієнтованих на їхні потреби та можливості. Такі програми можуть охоплювати різні напрямки: допомога дітям, підтримка осіб з інвалідністю, екологічні ініціативи, культурні та освітні проєкти. Волонтерська діяльність не тільки приносить користь громадам, але й допомагає літнім людям відчувати себе активною частиною суспільства, що має значення для їхнього фізичного та психологічного благополуччя. Підтримка волонтерства серед літніх людей також передбачає створення умов для їхньої активності, зокрема, забезпечення доступу до ресурсів, організацію навчання та інформаційного

супроводу. Такий підхід сприятиме зміцненню соціальної згуртованості, формуванню міжпоколінних зв'язків та розширенню можливостей для літніх людей брати участь у суспільному розвитку.

Організація навчальних програм для освоєння сучасних технологій серед людей похилого віку є ключовим елементом їхньої соціальної адаптації та інтеграції в сучасне суспільство. Цифрова грамотність відкриває доступ до різноманітних можливостей, зокрема онлайн-спілкування, дистанційної освіти, електронних послуг та інформаційних ресурсів. Опанування технологій сприяє підвищенню самостійності літніх людей, дозволяючи їм брати активну участь у суспільному житті та залишатися на зв'язку з близькими. Навчальні програми повинні враховувати особливості вікової аудиторії, пропонуючи прості та доступні формати навчання. Заняття можуть включати основи роботи з комп'ютером, смартфоном, користування соціальними мережами, застосунками для відеозв'язку, онлайн-банкінгу чи іншими цифровими послугами. Важливо також створити доброзичливу атмосферу, де учасники зможуть отримати підтримку, ставити запитання та поступово освоювати нові навички. Організація таких програм потребує залучення професійних викладачів або волонтерів, готових працювати з людьми похилого віку, а також технічного забезпечення навчальних просторів. Крім того, корисним є розроблення навчальних матеріалів у зручному форматі, зокрема друкованих посібників або відеоуроків. Освоєння сучасних технологій дозволяє літнім людям залишатися активними учасниками соціальних процесів, сприяє подоланню цифрового розриву та зміцненню їхньої впевненості у власних силах, що є важливим для якісного життя в умовах цифрової трансформації суспільства [4, с.8].

Активне залучення людей похилого віку до суспільного життя є важливим чинником гармонійного розвитку суспільства, особливо в умовах післявоєнного відновлення. Літні люди, маючи багатий життєвий досвід, професійні знання та глибоке розуміння соціальних процесів, можуть робити

вагомий внесок у зміцнення соціальної згуртованості, передачу традицій та підтримку молодших поколінь.

Таблиця 3.1

Переваги активного залучення людей похилого віку

Сфера	Переваги
Соціальна	- Зміцнення соціальної згуртованості через участь у громадських ініціативах.
	- Формування міжпоколінних зв'язків і передача досвіду молодшим поколінням.
	- Зменшення соціальної ізоляції та підвищення якості життя літніх людей.
Економічна	- Використання професійного досвіду та знань для консультацій або навчання.
	- Залучення до волонтерської діяльності, що знижує витрати на соціальну допомогу.
Культурна	- Збереження та передача культурних і національних традицій.
	- Популяризація історичного спадку через особисті історії та участь у культурних проєктах.
Особистісна	- Покращення психоемоційного стану через відчуття потреби та значущості.
	- Розвиток нових навичок, включаючи цифрову грамотність.
Громадянська	- Підвищення активності у вирішенні суспільних проблем.
	- Формування прикладу для молоді, що сприяє розвитку активної громадянської позиції.
Освітня	- Можливість обміну знаннями, проведення лекцій, тренінгів або наставництва.
Емоційно-психологічна	- Зниження рівня тривожності, депресії та самотності через спілкування та активність.
	- Зміцнення впевненості у власних силах.

Зниження рівня соціальної ізоляції серед літніх людей є важливим завданням у сучасному суспільстві, оскільки ізоляція негативно впливає на психоемоційний стан, здоров'я та якість життя цієї категорії населення. Завдяки активному залученню до громадської діяльності, освітніх програм чи волонтерських ініціатив літні люди отримують можливість підтримувати соціальні зв'язки, що сприяє їхньому почуттю приналежності до громади та задоволеності життям. Формування міжпоколінних зв'язків і обмін знаннями

між різними віковими групами є ще одним важливим аспектом інтеграції літніх людей. Їхній багатий життєвий і професійний досвід може бути цінним ресурсом для молоді, яка отримує можливість навчатися, переймаючи знання та традиції. Натомість молодші покоління допомагають літнім людям освоювати сучасні технології та адаптуватися до змін у суспільстві. Літні люди також можуть робити вагомий внесок у розвиток місцевих громад через участь у соціальних, культурних або екологічних проєктах. Їхня залученість сприяє зміцненню громадянської активності, формуванню соціальної згуртованості та вирішенню важливих локальних проблем. Таким чином, підтримка та заохочення участі літніх людей у суспільному житті є вагомим чинником сталого розвитку громад і суспільства загалом [6, с.36].

Активне залучення людей похилого віку має значний позитивний вплив як на самих літніх людей, так і на суспільство в цілому. Воно сприяє зменшенню соціальної ізоляції, збереженню культурної спадщини, підвищенню якості життя. Крім того, літні люди, беручи участь у суспільному житті, стають прикладом для молодших поколінь, демонструючи важливість активної громадянської позиції. Таким чином, створення умов для інтеграції людей похилого віку в суспільне життя є стратегічно важливим завданням, яке сприяє соціальному прогресу та формуванню згуртованого, гармонійного суспільства.

Необхідність створення державних програм для підтримки активного довголіття є важливим кроком у забезпеченні гідних умов життя для літніх людей. Сучасні програми повинні враховувати різноманітні потреби цієї групи населення, забезпечуючи їм можливість не лише зберігати здоров'я, але й залишатися активними учасниками суспільного життя. Такі програми можуть включати фізичну реабілітацію, психологічну підтримку, навчальні курси з цифрової грамотності, а також ініціативи, що сприяють інтеграції літніх людей у соціальне середовище. Це допоможе знизити рівень соціальної ізоляції, сприятиме розвитку соціальних зв'язків та забезпечить літнім людям відчуття необхідності та значущості в суспільстві.

Співпраця громадських організацій у розробці ініціатив, орієнтованих на літніх людей, є важливим елементом у створенні ефективної системи підтримки та розвитку соціальних послуг для цієї категорії населення. Громадські організації, завдяки своєму гнучкому підходу та здатності швидко реагувати на місцеві потреби, можуть стати важливими партнерами в розробці програм і ініціатив, які максимально відповідають специфіці кожного регіону. Це дозволяє створювати соціальні проекти, які враховують культурні, економічні та демографічні особливості конкретної громади, що є важливим для ефективної роботи з літніми людьми. Завдяки досвіду громадських організацій у реалізації соціальних проектів, вони можуть запропонувати інноваційні підходи до вирішення проблем старіння населення. Це включає в себе як практичну допомогу (підтримка у побуті, медичні послуги, організація дозвілля), так і культурні заходи, навчальні програми, організацію волонтерської діяльності, що дозволяє літнім людям не тільки отримувати необхідну допомогу, але й активно брати участь у житті своїх громад. Спільні зусилля держави та громадських організацій можуть забезпечити інтеграцію різних соціальних ініціатив, спрямованих на покращення якості життя літніх людей. Це включає не лише фізичну допомогу, але й розвиток соціальних зв'язків, підтримку емоційного благополуччя та надання можливості для активної участі в суспільному житті. Залучення літніх людей до різних ініціатив, таких як навчання новим навичкам, волонтерські програми або культурні заходи, сприяє їхній соціалізації, знижує рівень ізоляції та депресії, а також підвищує їхню самоповагу і впевненість у власних силах. Таким чином, співпраця держави та громадських організацій є ключем до створення інклюзивного середовища, яке забезпечує літнім людям можливість активно брати участь у житті своїх громад, зберігати соціальні зв'язки, підтримувати фізичне та емоційне здоров'я. Така співпраця дозволяє не лише підвищити якість життя літніх людей, але й сприяє розвитку загального соціального добробуту в громадах [7, с.18].

Можна зробити висновки, що активізація залучення людей похилого віку до вирішення проблем суспільного розвитку є важливим і необхідним кроком для створення інклюзивного та сталого суспільства. Літні люди володіють великим досвідом, знаннями та мудрістю, які можуть значно сприяти розвитку громади, економіки та культури. Їхня участь у вирішенні соціальних проблем допомагає не лише зберігати соціальну згуртованість, але й підвищувати рівень громадянської активності серед усіх вікових груп. Залучення людей похилого віку до різноманітних ініціатив та програм має багатий потенціал у розвитку місцевих громад через участь у проєктах, спрямованих на соціальну допомогу, культурні заходи, волонтерську діяльність та навчання. Це дає можливість не тільки підтримувати соціальні зв'язки та знижувати рівень ізоляції, але й забезпечувати безперервний обмін знаннями та досвідом між поколіннями. Для ефективного залучення літніх людей до соціальних процесів необхідно створювати спеціалізовані державні програми підтримки активного довголіття, а також забезпечити співпрацю з громадськими організаціями, які мають досвід у реалізації таких ініціатив. Завдяки цим зусиллям можна створити умови для активної участі літніх людей в житті суспільства, сприяючи їхній самореалізації, підвищенню соціальної активності та поліпшенню якості життя.

3.2 Запровадження моделі регіонального менеджеризму в практику соціальної роботи з літніми людьми

Запровадження моделі регіонального менеджеризму в практику соціальної роботи з літніми людьми є важливим етапом у розвитку інклюзивної соціальної політики, орієнтованої на потреби та реалії кожної конкретної громади. Важливою дослідницькою метою, що направлена на обґрунтування та реалізацію соціально-психологічного обслуговування людей похилого віку є моделювання цього процесу.

М. Горячкова визначає моделювання як «побудову принципової схеми, що відображає реальний педагогічний процес або явище». В основу побудови

моделі соціально-психологічної роботи з людьми похилого віку в умовах територіального центру соціального обслуговування нами покладений технологічний та геронтологічний підхід.

Запровадження моделі регіонального менеджеризму в практику соціальної роботи з літніми людьми є важливим кроком до вдосконалення системи соціальної підтримки цієї категорії громадян. Даний підхід передбачає децентралізацію, що дозволяє враховувати специфіку місцевих умов та потреб, а також сприяє більш ефективному управлінню соціальними послугами на регіональному рівні.

Метою моделі регіонального менеджеризму в соціальній роботі з літніми людьми є створення ефективної, адаптованої до регіональних умов системи соціального забезпечення та підтримки людей похилого віку, що сприяє покращенню їхнього соціального добробуту, зниженню рівня соціальної ізоляції та активному залученню до громадського життя. Це включає в себе надання високоякісних соціальних послуг, розвиток інклюзивних ініціатив, спрямованих на покращення якості життя літніх людей через підтримку їхнього фізичного та психічного здоров'я, активну участь у соціальних і культурних процесах, а також у зміцненні зв'язків між поколіннями в суспільстві.

Рис. 3.2. Завдання моделі регіонального менеджери́зму

Мета та завдання моделі регіонального менеджери́зму в соціальній роботі з літніми людьми орієнтовані на створення системи, яка буде не лише забезпечувати фізичну допомогу, але й активно сприятиме соціалізації літніх людей, залучаючи їх до різноманітних соціальних, культурних та волонтерських ініціатив. Це дозволить покращити їхню якість життя, забезпечити емоційну підтримку та зміцнити їхнє почуття приналежності до громади.

У табл. 3.2 представлено ключові аспекти цієї моделі, що охоплюють децентралізацію, адаптацію соціальних програм, посилення співпраці між різними організаціями та інноваційні підходи до надання послуг літнім людям.

Таблиця 3.2

Запровадження моделі регіонального менеджери́зму в соціальну роботу з літніми людьми

Пункт	Зміст
1. Децентралізація соціальних послуг	Передача частини повноважень і ресурсів на місцевий рівень для врахування специфіки громади та потреб літніх людей.

2. Адаптація соціальних програм до місцевих умов	Розробка соціальних програм, що враховують соціально-економічні та культурні особливості кожного регіону.
3. Посилення взаємодії між місцевими органами влади та громадськими організаціями	Співпраця між органами влади, соціальними працівниками та громадськими організаціями для забезпечення комплексної підтримки літніх людей.
4. Інноваційні підходи до соціальної роботи	Впровадження новітніх методів, таких як онлайн-сервіси, мобільні соціальні служби, програми цифрової грамотності.
5. Підвищення доступності соціальних послуг	Забезпечення швидкого доступу до соціальних послуг для літніх людей через адаптацію послуг під потреби конкретних регіонів

Модель регіонального менеджеризму в соціальній роботі з літніми людьми передбачає ряд важливих аспектів, які сприяють удосконаленню надання соціальних послуг на місцевому рівні. Першим важливим елементом є децентралізація соціальних послуг. Це означає передачу частини повноважень і ресурсів на місцевий рівень, що дає можливість громадам самостійно визначати, які соціальні послуги є найнеобхіднішими для літніх людей. Такий підхід дозволяє швидко реагувати на місцеві потреби, ефективно використовувати ресурси та робити систему соціального забезпечення більш доступною для людей похилого віку.

Другим важливим аспектом є адаптація соціальних програм до місцевих умов. Кожен регіон має свої специфічні соціально-економічні, культурні та демографічні особливості, тому програми підтримки літніх людей повинні бути розроблені з урахуванням цих факторів. Запровадження моделі регіонального менеджеризму дозволяє врахувати ці особливості та створювати програми, що найкраще відповідають реальним потребам мешканців конкретної громади. Такий підхід робить соціальні послуги більш релевантними та ефективними.

Ще одним важливим елементом є посилення взаємодії між місцевими органами влади, громадськими організаціями та соціальними працівниками. Модель регіонального менеджеризму сприяє створенню більш тісної співпраці між різними учасниками процесу надання соціальних послуг. Ця взаємодія дозволяє організувати комплексну систему підтримки, де кожен

учасник має чітко визначені функції та зобов'язання. Таке інтегроване управління допомагає швидше і ефективніше вирішувати проблеми літніх людей.

Запровадження інноваційних підходів у соціальну роботу також є важливою складовою моделі регіонального менеджеризму. Новітні технології, такі як онлайн-сервіси, мобільні соціальні служби та програми з цифрової грамотності, можуть значно покращити доступ літніх людей до соціальних послуг і забезпечити їхню інтеграцію в сучасне інформаційне середовище. Це дозволяє знизити бар'єри для людей похилого віку, забезпечити їм підтримку в умовах цифрового світу та покращити якість їхнього життя.

Останнім аспектом є підвищення доступності соціальних послуг для літніх людей. Завдяки децентралізації і адаптації програм до місцевих умов зменшується відстань між послугами та тими, хто їх потребує. Це забезпечує швидший доступ до необхідної підтримки, особливо для літніх людей, які можуть мати обмежену мобільність або інші труднощі у доступі до інформації чи послуг. Модель регіонального менеджеризму сприяє тому, щоб кожен літній громадянин міг отримати допомогу в найбільш зручній для нього спосіб і в найкоротший термін.

Таким чином, запровадження цієї моделі дозволяє створити більш ефективну, доступну та адаптовану систему соціальних послуг для літніх людей, що позитивно впливає на їхню якість життя.

Н. Єрмак, проєктуючи модель соціальної підтримки якості життя людей похилого віку, виділяє мотиваційний, змістовий, процесуальний, методичний, результативний компоненти.

Розглянемо основні компоненти цієї моделі.

Мотиваційний компонент моделі регіонального менеджеризму орієнтований на створення умов для активної участі літніх людей у суспільному житті та соціальних процесах на рівні їхніх громад. Для цього необхідно сприяти розвитку внутрішньої мотивації до участі у різноманітних

активностях, таких як волонтерська діяльність, обмін досвідом, участь у культурних чи освітніх програмах. Важливими аспектами є забезпечення підтримки для літніх людей через заохочення до участі у програмах, що допомагають їм реалізувати свої можливості та відчувати свою значущість у суспільстві. Це включає використання соціальних інструментів, які стимулюють активну життєву позицію, зокрема через сприяння розвитку їхнього потенціалу та залучення до громадських ініціатив.

Змістовий компонент моделі включає визначення конкретних напрямів соціальної роботи, які відповідають потребам літніх людей у кожному конкретному регіоні. Це можуть бути програми, орієнтовані на покращення соціального захисту, розвиток медичних послуг, навчання, культурні ініціативи або забезпечення умов для активного довголіття. Змістовний компонент акцентує увагу на адаптації соціальних послуг до специфічних потреб та можливостей літніх людей в різних регіонах, враховуючи економічні, культурні та інфраструктурні особливості місцевості.

Процесуальний компонент описує механізми реалізації програм та послуг для літніх людей на регіональному рівні. Це включає в себе організацію і координацію роботи місцевих органів влади, соціальних служб, медичних установ та громадських організацій, які разом повинні забезпечити виконання поставлених завдань. Важливою частиною процесу є розподіл обов'язків між учасниками, визначення термінів і ресурсів для здійснення соціальних проектів, а також моніторинг і оцінка ефективності цих заходів. Процесуальний компонент гарантує, що всі етапи соціальної роботи з літніми людьми виконуються вчасно, у відповідності до плану, та з максимальним залученням місцевих ресурсів.

Методичний компонент включає розробку та використання конкретних методів і технологій, які застосовуються при наданні соціальних послуг літнім людям в межах регіональної стратегії. Це можуть бути інноваційні методи роботи з людьми похилого віку, навчальні програми для соціальних працівників, тренінги та семінари для літніх людей, а також методики оцінки

потреб та ефективності наданих послуг. Зокрема, це можуть бути інтегровані моделі надання допомоги, які забезпечують не лише фізичну, але й емоційну підтримку літніх людей, що допомагає зменшити рівень їх соціальної ізоляції.

Результативний компонент відображає досягнення визначених цілей і задач моделі регіонального менеджеризму в соціальній роботі з літніми людьми. Це може бути оцінка рівня покращення якості життя літніх людей, збільшення їх участі у громадських ініціативах, зниження рівня соціальної ізоляції та підвищення рівня задоволення від наданих соціальних послуг. Важливою частиною результативного компонента є зворотний зв'язок від самих літніх людей, який дозволяє оцінити ефективність програми, врахувати їх потреби та зауваження для вдосконалення соціальної роботи.

Таким чином, модель регіонального менеджеризму в соціальній роботі з літніми людьми є комплексною стратегією, яка дає можливість адаптувати соціальні послуги відповідно до специфічних потреб і умов кожного регіону. Це дозволяє створити гнучку, ефективну систему соціальної підтримки, що враховує як демографічні, так і культурні особливості місцевих громад. Застосування цієї моделі дозволяє зосередити увагу на реальних потребах літніх людей, забезпечуючи їм доступ до необхідних ресурсів і послуг, таких як медична допомога, соціальна підтримка, культурні та освітні програми. Важливим аспектом моделі регіонального менеджеризму є децентралізація управлінських функцій, що дозволяє місцевим органам влади та соціальним службам швидко реагувати на зміни у соціально-економічних умовах і оперативно надавати допомогу. Місцеві адміністрації мають можливість краще орієнтуватися на потреби своєї громади, враховуючи специфіку та особливості конкретної місцевості, що, в свою чергу, покращує ефективність надання соціальних послуг. Завдяки інтеграції різних рівнів влади, громадських організацій та соціальних працівників у розробку та реалізацію програм для літніх людей, створюється більш системний підхід до вирішення проблем цієї категорії населення. Співпраця цих структур дозволяє

реалізовувати комплексні проєкти, які включають не тільки медичну і соціальну допомогу, але й культурні, освітні та волонтерські ініціативи, що сприяють активізації участі літніх людей в житті громади, знижують рівень ізоляції та покращують їхнє емоційне благополуччя. Успішна реалізація моделі регіонального менеджеризму призведе до підвищення рівня соціальної згуртованості в громадах, сприятиме розвитку більш інклюзивного суспільства, де літні люди активно залучені до соціальних процесів і мають змогу зберігати високу якість життя. Це також допоможе забезпечити сталий розвиток регіонів, оскільки активна участь літніх людей у соціальних ініціативах може мати позитивний вплив на економіку та соціальну структуру місцевих громад.

Отже, запровадження моделі регіонального менеджеризму в соціальну роботу з літніми людьми має значний потенціал для покращення якості життя цієї категорії населення. Оскільки кожен регіон має свої унікальні соціальні, економічні та культурні особливості, децентралізація соціальних послуг дає можливість краще відповідати на ці потреби та забезпечувати більш гнучке управління ресурсами. Адаптація соціальних програм до місцевих умов дозволяє ефективно використовувати наявні можливості та ресурсний потенціал, забезпечуючи максимальну доступність та якість послуг для літніх людей. Співпраця між органами влади, громадськими організаціями та соціальними працівниками в рамках моделі регіонального менеджеризму дозволяє створити більш інтегровану систему підтримки. Ключовим моментом є тісна взаємодія між усіма рівнями управління та організаціями, які мають справу з соціальним захистом і підтримкою літніх громадян. Така співпраця забезпечує більш цілісну та комплексну допомогу, що враховує всі аспекти життя літніх людей: від медичних і соціальних послуг до участі в громадському житті. Впровадження інноваційних підходів, таких як цифровізація соціальних послуг, дозволяє підвищити доступність і ефективність надання допомоги літнім людям. Технологічні рішення дозволяють полегшити доступ до медичних та інформаційних

послуг, забезпечують більше можливостей для дистанційної підтримки та самостійного обслуговування. Крім того, інноваційні програми дають можливість літнім людям інтегруватися в сучасне соціальне середовище, активно користуватися новими технологіями та зберігати соціальні зв'язки з іншими людьми, що важливо для запобігання соціальній ізоляції.

Таким чином, модель регіонального менеджеризму є важливим інструментом для покращення соціальної роботи з літніми людьми на місцевому рівні. Вона дозволяє підвищити ефективність надання послуг, знижувати рівень соціальної ізоляції серед літніх людей, а також забезпечувати більш активну участь цієї категорії населення у громадському житті. Застосування цієї моделі створює умови для сталого розвитку соціальної підтримки та інтеграції літніх людей в соціальне середовище, що є важливим кроком на шляху до побудови інклюзивного суспільства.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження стану соціальної роботи з літніми людьми в Україні та вивчення кращих практик у країнах світу було зроблено такі висновки та узагальнення.

Так, у першому розділі кваліфікаційної роботи було доведено суспільну необхідність соціальної роботи з літніми людьми. Було з'ясовано, що люди похилого віку є важливою частиною суспільства, що потребує особливої уваги з боку державної політики та соціальної опіки. Зростання тривалості життя і старіння населення ставлять перед державою нові виклики у забезпеченні належного рівня соціального захисту та підтримки цієї категорії громадян. Необхідність у комплексних підходах до соціального забезпечення людей похилого віку актуалізує роль державних інститутів, організацій громадянського суспільства, а також волонтерських ініціатив, спрямованих на підтримку цієї соціальної групи.

Дослідження стану соціальної роботи з літніми людьми в розвинутих країнах світу показало існування різноманітних форми та підходи, які застосовуються в соціальній роботі з літніми людьми за кордоном. Особливу увагу було приділено системам соціальної підтримки, що включають як державні, так і приватні ініціативи. Практики таких країн, як Норвегія, Швеція, Великобританія та США, демонструють високу ефективність впровадження інклюзивних моделей, інтеграції соціальних послуг, а також розвитку програм соціальної підтримки, що враховують специфічні потреби людей похилого віку.

При з'ясуванні стану пенсійного забезпечення як головної соціальної моделі організації добробуту літніх людей в Україні та в країнах світу було встановлено, що пенсійна система є основним джерелом доходів для більшості людей похилого віку, однак вона стикається з низкою проблем, таких як недостатні розміри пенсій, несвоєчасні виплати та нерівномірний розподіл пенсій серед різних груп населення. Аналіз показує, що існуюча

модель потребує реформування, адже за сучасних умов вона не здатна забезпечити літнім людям належний рівень життя. Важливою є інтеграція додаткових програм соціальної підтримки, зокрема медичних та соціальних послуг, для підвищення фінансової стабільності цієї соціальної групи.

Аналітична оцінка стану надання соціальних послуг в Україні показує, що, незважаючи на наявність окремих ініціатив і програм соціальної допомоги, існує суттєвий дефіцит в наданні якісних та доступних послуг, особливо в сільській місцевості. Проблеми з доступністю медичних, психологічних та соціальних послуг значно знижують ефективність соціальної роботи з цією категорією населення. Необхідно створювати нові моделі інтеграції соціальних послуг, спрямовані на полегшення доступу до них для людей похилого віку, а також удосконалювати існуючу систему підтримки через волонтерські та громадські організації. Таким чином, результати аналізу вказують на те, що система соціальної роботи з літніми людьми в Україні потребує значних змін, орієнтованих на забезпечення фінансової стабільності пенсійного забезпечення та покращення доступу до соціальних послуг. Це потребує комплексного підходу та активної участі держави, місцевих органів влади, а також громадських і волонтерських організацій для створення сприятливого середовища для активного та гідного старіння.

Під час дослідження способів активізації залучення людей похилого віку до вирішення проблем суспільного розвитку було встановлено, що літні люди мають великий потенціал як джерело соціального досвіду та мудрості, що може бути корисним для суспільства. Важливо, щоб вони були активними учасниками процесів, спрямованих на відновлення країни після війни, зокрема в аспектах волонтерської діяльності, освітніх ініціатив та місцевих ініціатив розвитку громад. Залучення літніх людей до таких процесів не лише покращує їх соціальне становище, але й сприяє розвитку більш згуртованого суспільства, де кожен має можливість впливати на процеси, що визначають майбутнє країни.

Запровадження моделі регіонального менеджеризму в практику соціальної роботи з літніми людьми орієнтовано на врахування регіональних особливостей і потреб людей похилого віку, дозволяє більш ефективно організовувати соціальні послуги на місцевому рівні. В умовах післявоєнного відродження особливо важливо враховувати специфіку потреб літніх людей, що мешкають у різних регіонах, а також забезпечити їм доступ до необхідних ресурсів і послуг. Запровадження такої моделі дозволяє створювати більш персоналізовані, ефективні програми соціальної підтримки, що відповідають реальним потребам громад.

Таким чином, для вдосконалення соціальної роботи з літніми людьми в Україні в післявоєнний період необхідно фокусуватися на активному залученні літніх людей до важливих суспільних процесів та адаптації соціальних послуг до регіональних потреб. Такий підхід дозволить не лише підвищити якість життя літніх людей, але й сприятиме загальному соціальному відновленню країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс законів про працю від 10.12.1971. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KD0001> (дата звернення 05.12.2024).
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення 05.12.2024).
3. Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» від 16.12.1993 № 3721-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення 05.12.2024).
4. Закон «Про Державний бюджет на 2023 рік» від 03.11.2022 № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення 05.12.2024).
5. Закон України від 01.01.2023 № 3721-XII. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-129> (дата звернення: 22.11.2024).
6. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення 05.12.2024).
7. Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII : станом на 27 квіт. 2022 р. Про соціальні послуги : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 22.11.2024).
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.11.2024).

9. Постанова Кабінету Міністрів України № 587 від 01.06.2020. Про організацію надання соціальних послуг : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.11.2024).
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.1993 № 354 «Про безплатний проїзд пенсіонерів на транспорті загального користування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/354-93-п#Text> (дата звернення: 22.11.2024).
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.1994 № 555 «Про поширення чинності постанови Кабінету Міністрів України від 17 травня 1993 р. № 354». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-94-п> (дата звернення: 22.11.2024).
12. Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.11.2013 р. № 760: станом на 1 лип. 2022 р. Про затвердження Державного стандарту догляду вдома : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13#Text> (дата звернення: 22.11.2024).
13. Наказ Міністерства соціальної політики України від 23.06.2020 р. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг : № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text> (дата звернення: 22.11.2024).
14. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. Про введення воєнного стану в Україні : URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 22.11.2024).
15. Соціальний захист населення: статистичний збірник 2022 року. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/10/zb_szn_2022.pdf (дата звернення 05.12.2024).
16. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. кол.: О.В. Епель, Т.Л. Лях, І.В. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.

17. Антонюк В. С. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Київ : НТУУ „КПІ”, 2020. 40 с.
18. Архипова С. П. Формування дослідницької компетентності майбутніх магістрів соціальної роботи у процесі професійної підготовки. Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. 2018. № 15. С. 3–12.
19. Багній М. С., Коваль. О. Я. Огляд міжнародного досвіду. Захист прав людей поважного віку : успішні історії : збірка. / Громадська організація «Суспільство і право». Львів, 2019. С. 5–12.
20. Безпаленко О. В. Вектори соціальної політики для України в умовах викликів війни. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління. Київ, 2022. № 1(4). С. 3-8.
21. Бойко О. А., Бойко Н. О. Соціальна робота з догляду вдома людей похилого віку в умовах воєнного стану. Київ : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2023. 256 с.
22. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
23. Визначення віку, з якого особа може вважатися особою похилого віку: огляд міжнародного досвіду та національні практики. URL: <https://www.prostir.ua/wp-content/uploads/2018/12/Огляд-міжнародного-досвіду.pdf> (дата звернення 05.12.2024).
24. Віденський Міжнародний план дій з проблем старіння 1982 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU82315> (дата звернення 05.12.2024).
25. Вступ до соціальної роботи : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів / за ред. Т. В. Семігіної, І. І. Миговича. Київ : Академвидав, 2022. 304с.
26. Голова Н. І. Соціальні моделі обслуговування геронтологічної групи населення в Україні. Social Work and Education. 2020. № 2. С. 170-177.

27. Головатий М. Соціальна політика і соціальна робота : термінол.-понятій. словник / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасюк. Київ : МАУП, 2016. 560 с
28. Голубенко Т. О. Особливості процесу формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. Молодий вчений. 2018. № 1 (01). С. 77-81.
29. Горілий А. Г. Історія соціальної роботи : навч. посіб. Тернопіль : Астон, 2019. 174 с.
30. Горчинський Р., Лях Т., Петрович В. Соціальна послуга догляду вдома як інструмент деінституалізації соціального обслуговування. Ввічливість. Humanitas. 2022. № 5. С. 13–19.
31. Грень Т. Я. Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. Том 33 (72). С. 80–84.
32. Данилюк О. І., Олексієнко Л. А., Підлипна Р. П. Організація соціальних послуг в умовах війни. Науковий погляд : економіка та управління. 2023. № 1 (81). С. 150-154.
33. Джуган В. В., Джуган Р. І. Дефініція поняття «люди похилого віку» як категорія соціальної роботи. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». 2022. Випуск 1(50). С. 77-79.
34. Догляд. Словник української мови. URL: <https://slova.com.ua/word/догляд> (дата звернення: 22.11.2024).
35. Доглядати. Академічний тлумачний словник української мови : тлумач. слов. URL: <http://sum.in.ua/s/doghljadaty> (дата звернення: 22.11.2024).
36. Загальна декларація прав людини : Декларація Організації Об'єднаних Націй від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 22.11.2024).
37. Звіт про проведення моніторингу та внутрішньої оцінки якості надання послуг КУ «Центр надання соціальних послуг» Петропавлівської

селищної ради за 2021 рік. URL: <https://petropotg.dp.gov.ua/novini-ta-podiyi/novini/zvedenij-zvit-pro-provedennya-monitoringu-ta-vnutrishnoyi-ocinkiyakosti-nadannya-socialnih-poslug-ku-centr-nadannya-socialnih-poslug-petropavlivskoyi-selishchnoyi-radi-za-2021-rik> (дата звернення 05.12.2024).

38. Зверєва І. Д. Соціальна робота в Україні : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / І. Д. Зверєва, Г. М. Лактіонова. Київ : Науковий світ, 2019. 204 с.

39. Звіт про виконання паспортів бюджетних програм за 2023 рік Міністерства соціальної політики України, Міністерство фінансів України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23586.html?PrintVersion> (дата звернення 05.12.2024).

40. Ідентифікація пенсіонерів з числа внутрішньо переміщених осіб. ГУ ДПС. URL: <https://www.pfu.gov.ua/dn/316738-identyfikatsiya-pensioneriv-z-chysla-vnutrishno-peremishhenyh-osib-2/> (дата звернення 05.12.2024).

41. Інформація щодо розподілу чисельності пенсіонерів за способами виплати пенсій станом на 1 липня 2024 року. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2166001-informatsiya-shhodo-rozpodilu-chyselnosti-pensioneriv-za-sposobamy-vyplaty-pensij-stanom-na-1-lypnya-2024-roku/> (дата звернення 05.12.2024).

42. Ієрусалимов В. Дослідження: Аналіз ефективності законодавчого регулювання надання соціальної допомоги в Україні для основних цільових груп, 2021. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/07/Sotsialni-dopomogi-doslidzhennya-1.pdf> (дата звернення 05.12.2024).

43. Кожен четвертий пенсіонер в Україні продовжує працювати: які причини. РБК-Україна. <https://www.rbc.ua/rus/news/kozhen-chetvertiy-pensioner-ukrayini-prodovzhue-1732792984.html> (дата звернення 05.12.2024).

44. Коленіченко Т. І. Соціальна робота з людьми похилого віку. Соціальна педагогіка : теорія та практика. 2021. № 4. С. 20-25.

45. Конвенція про права осіб з інвалідністю : Конвенція ООН від 13.12.2006 р. : станом на 6 лип. 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 22.11.2024).

46. Кузнецов О. В., Співак Я. О., Співак Л. А., Костенко Д. В. Виклики соціальної роботи з людьми похилого віку у період війни в Україні. Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка. Психологія. Медицина». 2023. № 9(27). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-9\(27\)-245-254](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-9(27)-245-254) (дата звернення: 22.11.2024).

47. Лазебна М., Пацкан А., Гавриленко М. Соціальні послуги в умовах воєнного стану : досвід України. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2022. 108с.

48. Ленчук О. М. Специфіка соціальної роботи з людьми похилого віку. Подільський науковий вісник. Серія : Економіка, педагогіка. 2017. №3. С. 65-69.

49. Ломоносова Н., Бабич К. Соціальний захист і війна в Україні (24 лютого–30квітня). URL: <https://cedos.org.ua/wpcontent/uploads/soczialnyjzahyst-i-vijna-vukrayini> (дата звернення: 22.11.2024).

50. Лукашевич М. П. Соціальна робота (теорія і практика) : підручник / Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Київ : Каравела, 2019. 368 с.

51. Лукашевич М. П. Теорія і методи соціальної роботи : навч. посіб. / М. П. Лукашевич, І. І. Мигович. Київ : МАУП, 2018. 168 с.

52. Мещан І. В. Самотність людей похилого віку як проблема соціальної роботи в громаді. Соціальна робота в Україні : теорія і практика. 2017. № 1-2. С. 56-67.

53. Міщенко М. Соціальна робота з людьми похилого віку в умовах воєнного стану. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. 128 с.

54. Нечипорук Л. Міжсекторна взаємодія у наданні соціальних послуг в умовах війни. Теорія та практика управління соціальними системами. 2022. № 4. С. 65–74.

55. Огнев В., Гаврилюк А. Догляд вдома за людьми похилого віку в умовах воєнного стану. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. 112 с.

56. Основи педагогічних досліджень : навч.-метод. посіб. / Рудницька О. П., Болгарський А. Г., Свистельнікова Т. Ю. Київ : Вища школа, 2018. 145 с

57. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження. Київ : Наукова думка, 2019. 89 с.

58. Перерахунок пенсій працюючим пенсіонерам з 1 квітня 2024 року. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2164131-pererahunok-pensij-pratsyuuyuchym-pensioneram-z-1-kvitnya-2024-roku/> (дата звернення 05.12.2024).

59. Петрочко Ж. Деінституалізація. Енциклопедія освіти : енциклопедія / ред. В. Кремень. 2-ге вид. Київ, 2021. С. 197–198. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39233/> (дата звернення: 22.11.2024).

60. Підсумки роботи Контакт-центру Пенсійного фонду України за жовтень 2024 року. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2168323-pidsumky-roboty-kontakt-tsentru-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-zhovten-2024-roku/> (дата звернення 05.12.2024).

61. Пільги для пенсіонерів: безкоштовні послуги та додаткові кошти. URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4720622-pilhy-dlia-pensioneriv-bezkoshtovni-posluhy-ta-dodatkovy-koshty> (дата звернення 05.12.2024).

62. Пірен М. І. Суспільно-політичні зміни і потреби нових підходів до формування професії соціальний працівник. Соціальна робота : становлення, перспективи, розвиток : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Львів : ЛДУ БЖД, 2020. С. 177-182.

63. Повідайчик О. С. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до науково-дослідницької діяльності Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2019. 570 с.

64. Полякова С. Бідність українських пенсіонерів: довоєнна ситуація і вплив війни. URL: https://www.researchgate.net/publication/372054709_Poverty_of_the_Ukrainian_Pensioners_PreWar_Situation_and_Influence_of_the_War/full

<text/64a367dc95bbbe0c6e0e313e/Poverty-of-the-Ukrainian-Pensioners-Pre-War-Situation-and-Influence-of-the-War.pdf> (дата звернення 05.12.2024).

65. Полтавець В. І. Соціальна робота в Україні : перші кроки. Київ : Видавничий Дім «КМ Academia», 2020. 236 с.

66. Результати інформаційно-роз'яснювальної роботи органів Пенсійного фонду України за 9 місяців 2024 року. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2167959-rezultaty-informatsijno-roz-yasnyuvalnoyi-roboty-organiv-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-9-misyatsiv-2024-roku/> (дата звернення 05.12.2024)

67. Рибачук Н. В., Журко Т. О., Сіденко Ю. В. Аналіз кількісних та якісних методів оцінки ефективності маркетингової діяльності. Агросвіт. 2016. № 6. С. 32-37.

68. Розподіл пенсіонерів за видами призначених пенсій станом на 01.10.2024. Головне управління Пенсійного фонду України в Донецькій області. URL: <https://www.pfu.gov.ua/dn/319775-rozpodil-pensioneriv-za-vydamy-pryznachenyh-pensij-stanom-na-01-10-2024/> (дата звернення 05.12.2024)

69. Самсонов В. В., Сільвестров А. М., Тачиніна О. М. Методологія наукових досліджень та приклади її використання : навч. посіб. Київ : НУХТ, 2022. 385 с.

70. Сейко Н. А. Якісні та кількісні методи дослідження в курсі «Методологія наукових досліджень» для майбутніх соціальних працівників. Нові технології навчання : зб. наук. пр. 2020. № (94). С. 299-305.

71. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.

72. Середній розмір призначеної пенсійної виплати та питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності станом на 01.10.2024. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2167997-serednij-rozmir-pryznachenoyi-pensijnoyi-vyplaty-ta-pytoma-vaga-pensioneriv-za-rozmiramy-pryznachenyh-misyachnyh-pensij-u-zagalnij-yih-chyselnosti-stanom-na-01-10-2024/> (дата звернення 05.12.24)

73. Сидорова О. І. Соціальна робота з догляду вдома людей похилого віку в умовах воєнного стану : досвід України. Соціальна робота : теорія та практика. 2023. №4. С. 119-126.
74. Сисоєва С. О. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти : навч-метод. посіб. Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2019. 460 с.
75. Слободянюк А. В. Соціальна робота з догляду вдома людей похилого віку в умовах воєнного стану. Запоріжжя : Плеяда, 2023. 152 с.
76. Смирний М. Ф. Основи наукових досліджень : конспект лекцій для студентів усіх форм навчання за спеціальністю 141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 111 с.
77. Сопко Р. І. Потреби людей похилого віку: теоретико-методологічні підходи до дослідження і проблеми реалізації. Наукові праці. 2019. Т. 244. Вип. 232. С. 115-119.
78. Соціальна робота в Україні : перші кроки / Ш. Рамон. та ін. Київ : Видавничий дім «KM Academia», 2020. 236 с.
79. Соціальні видатки: що і чому фінансує держава у 2023 році. Центр аналізу публічних фінансів. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/Sotsialnii---barometr_2023.pdf (дата звернення 05.12.2024).
80. Спіріна, Т. П., Лунь, К. О. Надання інтегрованих соціальних послуг в Україні : міждисциплінарний підхід. Інноваційна педагогіка : науковий журнал. 2021. Вип. 40. С. 215–218. URL: https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/4_0.45. (дата звернення: 22.11.2024).
81. Статистичний щорічник України 2023 року. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_23_u.pdf (дата звернення 05.12.2024).

82. Титаренко Д., Титаренко О. Дослідницьке інтерв'ю : методичні рекомендації з організації та проведення дослідження. Київ : ТОВ «Праймдрук», 2017. 7 с.

83. Якщо не вистачає страхового стажу! Головне управління Пенсійного фонду України в Миколаївській області. URL: <https://www.pfu.gov.ua/mk/162998-yakshho-ne-vystachaye-strahovogo-stazhu-2/> (дата звернення 05.12.2024).

(сума рядків 04, 05)															
----------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Продовження таблиці А.1

А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
у тому числі: у відділеннях паліативного догляду вдома	04	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
у відділеннях соціальної допомоги вдома для інвалідів з психічними захворюваннями	05	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
у відділеннях денного перебування	06	9514	7634	7284	2230	2020	5	8317	1019	0	4138	4600	0	0	0
у відділеннях стаціонарного догляду	07	423	231	41	382	139	117	299	111	2	341	44	0	0	0
у відділеннях організації надання адресної натуральної та грошової допомоги	08	18446	13664	11383	7063	4445	204	14863	2937	44	5627	8958	90	71	19
в інших підрозділах суб'єктів, що надають соціальні послуги	09	5416	2186	789	4627	147	0	639	383	1	250	336	744	744	0
відділення обліку бездомних громадян	10	32	11	31	1	0	0	6	5	0	0	0	21	21	0
	11	5138	2148	512	4626	147	0	622	277	1	213	273	723	723	0
	12	32	11	31	1	0	0	6	5	0	0	0	21	21	0

Додаток Б
Таблиця Б.1

Оцінка потреби у наданні соціальної послуги «Догляд» за категоріями отримувачів

№ послуги	Перелік соціальних послуг	Особи похилого віку				Особи з інвалідністю				Діти з інвалідністю			
		Потенційний отримувач, осіб	Фактично отримують, осіб	потребують (в т.ч. особи, які отримують послуги та потребуватимуть їх у наступному періоді), осіб	Коефіцієнт задоволення потреби (гр.4 / гр.3)	Потенційний отримувач, осіб	Фактично отримують, осіб	потребують (в т.ч. особи, які отримують послуги та потребуватимуть їх у наступному періоді), осіб	Коефіцієнт задоволення потреби	Потенційний отримувач, осіб	Фактично отримують, осіб	потребують (в т.ч. особи, які отримують послуги та потребуватимуть їх у наступному періоді), осіб	Коефіцієнт задоволення потреби
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Догляд	46927	46624	41252	0,99	6248	6230	6633	0,99	817	688	294	0,84
1.1	Догляд вдома	36023	35847	34236	0,99	4805	4887	5166	1,02	135	62	92	0,46
1.2	Догляд стаціонарний	1303	1274	727	0,97	817	792	790	0,97	525	483	67	0,92
1.3	Денний догляд	9601	9503	6289	0,99	626	551	677	0,88	157	143	135	0,91

Продовження таблиці Б.1

№ послуги	Перелік соціальних послуг	Особи з психічними захворюваннями				Діти з психічними захворюваннями				Особи, які потребують паліативної допомоги			
		Потенційний отримувач, осіб	Фактично отримують, осіб	потребують (в т.ч. особи, які отримують послуги та потребуватимуть їх у наступному періоді), осіб	Коефіцієнт задоволення потреби	Потенційний отримувач, осіб	Фактично отримують, осіб	потребують (в т.ч. особи, які отримують послуги та потребуватимуть їх у наступному періоді), осіб	Коефіцієнт задоволення потреби	Потенційний отримувач, осіб	Фактично отримують, осіб	потребують (в т.ч. особи, які отримують послуги та потребуватимуть їх у наступному періоді), осіб	Коефіцієнт задоволення потреби
А	Б	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
1	Догляд	2649	2327	738	0,88	65	58	58	0,89	740	579	964	0,78
1.1	Догляд вдома	260	103	14	0,39	7	0	0	0	698	526	908	0,75
1.2	Догляд стаціонарний	2333	2185	563	0,93	40	40	40	1	34	45	48	1,32
1.3	Денний догляд	58	39	61	0,67	18	18	18	1	8	8	8	1